

Uit

NORGES
ARKTISKE
UNIVERSITET

Det juridiske fakultet

Dommeravhør av barn

- *I barnets interesser?*

—
Anne Katrine Kjellman

Liten masteroppgave i rettsvitenskap høst 2014

Innholdsfortegnelse

1. INNLEDNING	3
1.1 NÆRMERE OM TEMA OG PROBLEMSTILLING	3
1.2 AKTUALITET	5
1.3 AVGRENSNINGER	7
1.4 METODE OG KILDER	8
1.5 VIDERE FREMSTILLING	10
2. NÆRMERE OM DOMMERAVHØR AV BARN OG STATENS BARNEHUS	11
2.1 INNLEDNING	11
2.2 DOMMERAVHØR AV BARN	11
2.2.1 Historisk utvikling	11
2.2.2 Begrunnelsen bak reglene om dommeravhør av barn	15
2.3 STATENS BARNEHUS	16
3. BARNERETTLIGE PRINSIPPER OG HENSYN	19
3.1 INNLEDNING	19
3.3 BARNERETTLIGE PRINSIPPER OG HENSYN	19
3.3.1 Hensynet til barnets beste	19
3.3.2 Barnet skal bli hørt	21
3.3.3 Barns rettssikkerhet	22
4. GJELDENDE RETT	23
4.1 INNLEDNING	23
4.2 NÅR SKAL DOMMERAVHØRET GJENNOMFØRES?	23
4.2.1 Aldersgrensen	23
4.2.2 Sakstyper	28
4.3 HVOR SKAL DOMMERAVHØRET GJENNOMFØRES?	31
4.3.1 "Utenfor rettsmøte"	31
4.4 HVORDAN SKAL DOMMERAVHØRET GJENNOMFØRES?	34
4.4.1 Om gjentatte avhør	34
4.4.2 Bruk av "særlig skikket person"	35
4.4.3 Video- og lydopptak	41
4.4.4 Tidsfristen	43
5. BLIR BARNETS INTERESSER TILSTREKKELIG IVARETATT?	46
5.1 INNLEDNING	46
5.2 FORESLÅTTE ENDRINGER	46
5.3 BØR DOMMERAVHØR BENYTTES FOR ALLE BARN?	47
5.4 BØR BRUKEN AV STATENS BARNEHUS BLI OBLIGATORISK?	51
5.5 BØR POLITIET STÅ FOR GJENNOMFØRINGEN AV DOMMERAVHØRET?	54
6. AVSLUTTENDE BEMERKNINGER	55
LITTERATURLISTE	56

1. Innledning

1.1 Nærmere om tema og problemstilling

Tema for oppgaven er dommeravhør av barn. Lovgivningen pålegger som hovedregel alle borgerne vitneplikt, både i sivile saker og i straffesaker.¹ Vedkommende som blir innkalt som vitne plikter dermed å møte i retten, og forklare seg for den dømmende rett.² Betegnelsen "dommeravhør" benyttes om det avhøret som foretas av vitner under 16 år i sedelighetssaker, jf. strpl. § 239. Loven bruker ikke begrepet "dommeravhør", men det er fast innarbeidet i så vel juridisk teori som i rettspraksis.³

Dommeravhør skjer som et ledd i politiets etterforskning, for å hindre at barn under 16 år behøver å vitne i retten.⁴ Dersom etterforskningen leder til straffesak, vil barn under 16 år ikke behøve å vitne i retten, et opptak av barnets forklaring vil inntre i stedet for ordinær vitneførsel, jf. strpl. § 298 (1). Lovgivningen regulerer også adgangen til å bli fritatt fra vitneplikten, men denne avhandlingen forutsetter at barnet har vitneplikt.⁵

Forklaringen fra barnet kan ofte være det viktigste beviset i politiets etterforskning av anmeldelser om seksuelle overgrep av barn.⁶ Dommeravhør av barn er derfor viktig i politiets etterforskning. Gjennom avhøret er siktemålet å avklare om noe er skjedd, hva som har skjedd, hvor og av hvem. Den informasjonen som følger av avhøret vil kunne danne grunnlaget for hvorvidt påtalemyndigheten ønsker å ta ut tiltale.⁷ Formålet med avhøret er derfor å opplyse saken basert på anmeldelsen. Dommeravhøret kan dermed sies å ha en dobbeltfunksjon. På den ene siden er dommeravhøret en del av politiets etterforskning, mens på den annen side er dommeravhøret et utenrettslig avhør til bruk under hovedforhandlingen.

¹ Lov om rettergangsmåten i straffesaker 22. mai 1981 nr. 25 (heretter strpl.) § 108, og lov 17 juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven) § 24-1 jf. § 13-3.

² Strpl. § 108.

³ Johs. Andenæs, *Norsk straffeprosess*, 4. utgave. Samlet utgave ved Tor-Geir Myhrer, Oslo 2009, s. 184 og Rt. 2011 s. 93.

⁴ Strpl. § 239 er plassert i straffeprosesslovens kapittel 18 om etterforskning.

⁵ Se for eksempel strpl. § 122.

⁶ Anne Lise Rønneberg og Anne Poulssen, *Barn som vitner, særlig om dommeravhør og observasjon*, Oslo 2000, s. 34.

⁷ Strpl. § 226 (1) om formålet med etterforskningen.

Da hovedregelen er at alle som blir innkalt som vitne skal opptre og forklare seg i retten, representerer dommeravhøret et viktig unntak fra dette. Dommeravhøret medfører for det første et unntak fra bevisumiddelbarhetsprinsippet, som innebærer at retten bare skal dømme på grunnlag av det som fremkommer under hovedforhandlingen i retten, jf. strpl. § 305. Videre er dommeravhørsordningen også i kollisjon med siktedes rett til kontradiksjon, rettigheten siktede har til å imøtegå hva som blir sagt i mot han, jf. EMK art. 6 nr. 3.⁸ Siden dommeravhøret medfører unntak fra viktige straffeprosessuelle prinsipper, er det viktig at gjennomføringen av dommeravhøret skjer i henhold til lovens bestemmelser, og sikrer at siktedes rettssikkerhet blir ivaretatt.⁹

Det er likevel ikke disse spørsmålene som skal behandles i denne avhandlingen, da fokuset her vil være på det barnerettslige. Dommeravhør av barn har sammenheng med de særlige utfordringer knyttet til barn som vitner. Barn som vitner er en sårbar gruppe, og det kan derfor være problematisk å avhøre barn.¹⁰ Det er mange grunner til at barn er en sårbar gruppe vitner. For et barn vil en rettssal være stor og ukjent og det er mange fremmede aktører tilstedet. I tillegg kan barnet ha blitt traumatisert som følge av hvilken hendelse det har vært utsatt for, noe som gjør barnet ekstra sårbart. Det er heller ikke uproblematisk å snakke med barn. Alle dommere har ikke nødvendigvis kunnskap eller erfaring i å snakke med barn.

Hovedmålet med denne avhandlingen er å redegjøre for gjeldende rett.

Problemstillingene mine knytter seg til *når* dommeravhør skal benyttes, *hvor* dommeravhør skal gjennomføres og *hvordan* dommeravhør skal gjennomføres. Med bakgrunn i barnerettslige prinsipper vil jeg også foreta en vurdering av hvorvidt dagens regelverk skåner barnets interesser. Med barnets interesser menes i hvilken grad det enkelte barn blir ivaretatt gjennom dommeravhøret. For øyeblikket foreligger det foreslåtte endringer til dagens regelverk. Derfor vil jeg også vurdere noen av disse endringene, for å undersøke hvorvidt de i sterkere grad ivaretar barnets interesser.

⁸ Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) av 4 november 1950.

⁹ Rønneberg/Poulssen, s. 37.

¹⁰ NUT 1969: 3 Innstilling om rettergangsmåten i straffesaker fra Straffeprosesslovskomiteen, s. 274.

1.2 Aktualitet

Reglene for dommeravhør av barn ble evaluert av en arbeidsgruppe i 2004.¹¹ Arbeidsgruppen hadde ikke som mandat å foreslå konkrete endringer, men deres evaluering viste til problemstillinger som burde utredes videre. I tillegg har den etterfølgende etableringen av barnehusene aktualisert et behov for å gjennomgå regelverket ved dommeravhør.¹² I 2010 ble derfor en arbeidsgruppe, med Ole Bredrup Sæverud som leder, nedsatt av Justisdepartementet med et mandat om å foreta en gjennomgang av regelverket om dommeravhør og observasjon av barn og psykisk utviklingshemmede. I etterkant av arbeidsgruppens gjennomgang ble det levert en rapport med forslag til en rekke endringer på gjeldende rett.¹³ Som følge av arbeidsgruppens forslag, kom det i februar 2014 et representantforslag fra flere stortingsrepresentanter om å gjøre bruken av barnehus obligatorisk og styrking av barnehusene.¹⁴ Like etter kom et stortingsvedtak hvor stortingsrepresentanter fremmet flere forslag til endringer.¹⁵ Noen av disse endringene vil bli drøftet i oppgavens kapittel 5.

Barns rettsikkerhet har vært i medias søkelys lenge, og i løpet av de siste årene har det vært flere saker som retter seg mot dommeravhør av barn. Blant annet retter kritikken seg mot at det tar for lang tid fra forholdet blir anmeldt til barnet blir avhørt.¹⁶ Etter strpl. § 239 skal barn som utgangspunkt avhøres innen 2 uker. Det varierer på

¹¹ Dommeravhør og observasjon av barn. Evaluering fra arbeidsgruppe, Justis- og politidepartementet 2004.

¹² Mandat for arbeidsgruppe som skal gjennomgå regelverket om dommeravhør og observasjon av barn og psykisk utviklingshemmede, Justisdepartementet 2010. Hentet fra:

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dep/styre-rad-og-utval/innstillinger/innstillinger-levert-i-2012/arbeidsgruppe-regelverk-dommeravhoer.html?id=705939> (Sist lest 13.12.14)

¹³ *Avhør av særlig sårbare personer i straffesaker*. Rapport fra arbeidsgruppen for gjennomgang av regelverket om dommeravhør og observasjon av barn og psykisk utviklingshemmede, (heretter rapporten fra Sæverud-utvalget), Justis- og beredskapsdepartementet 2012.

¹⁴ Representantforslag 31 S, dokument 8:31(2013-2014).

¹⁵ Innst. 269 S (2013-2014) Innstilling fra justiskomiteen om representantforslag fra stortingsrepresentantene Lene Vågslid, Christian Tynning Bjørnø, Tove Karoline Knutsen, Stine Renate Håheim, Lise Christoffersen, Sonja Mandt, Knut Storberget, Torstein Tvedt Solberg og Kari Henriksen om å gjøre bruken av barnehus obligatorisk og styrking av barnehusene. Hentet fra: <https://www.stortinget.no/Global/pdf/Innstillinger/Stortinget/2013-2014/Inns-201314-269.pdf> (Sist lest 13.12.14)

¹⁶ Svein Vestrum Olsson, "*Tregghet hos politiet gjør at overgrepbevis går tapt*", NRK nyheter, publisert 07.01.13, hentet fra <http://www.nrk.no/norge/bryter-frist-for-avhor-av-barn-1.10863481> (Sist lest 13.12.14). Se også Aina Beate Indreiten, "*Overgrepsofre må vente på dommeravhør*", NRK nyheter, publisert 29.04.14, hentet fra: <http://www.nrk.no/vestfold/barn-ma-vente-pa-dommeravhor-1.11688289> (Sist lest 13.12.14).

landsbasis hvor lang tid barn må vente på dommeravhør. For eksempel er det i Rogaland vist til at det gjennomsnittlig går 69 dager fra saken blir anmeldt til barnet blir avhørt.¹⁷ Et oppsiktsvekkende eksempel er ventetiden for dommeravhør ved Midtre Hålogaland politidistrikt, hvor barn i gjennomsnitt venter i 222 dager på å bli avhørt.¹⁸

Det ble uttalt følgende i årsrapporten for 2013 fra Statens Barnehus i Stavanger:

”Tidsfaktoren spiller helt klart inn på barnets evne til å huske og også å gjengi en detaljert beskrivelse av forholdet. I aller størst grad spiller dette inn hos de yngste barna. Detaljene i barns forklaring kan være avgjørende for etterforskningen og utfallet av saken. Den lange ventetiden kan derfor utgjøre en direkte trussel mot barnas rettssikkerhet”.¹⁹

Bruken av Statens Barnehus har også blitt fremhevet i media. Alta tingrett får eksempelvis kritikk for at de ikke benytter seg av Statens Barnehus i Tromsø for dommeravhør av barn. Både barnehuset, Advokatforeningen og politiet anser dette for å være problematisk for barnas rettssikkerhet.²⁰ I svar på anklagen sier Sorenskriveren ved Alta tingrett at det ikke foreligger noen regler som fastsetter at dommeravhørene skal skje ved et barnehus.²¹ Videre viser han til at det er retten som tar avgjørelsen hvor et dommeravhør skal tas. Avslutningsvis viser han til at den beslutningen retten kommer til bør basere seg på hva som antas å være til barnets beste, og det som best fremmer dommeravhørets formål.

Som medieoppslagene her viser er det knyttet en del problematikk til dagens dommeravhørsordning, og det hevdes at dette går på bekostning av barns rettssikkerhet. Derfor er det interessant å redegjøre for reglene ved dommeravhør av barn.

¹⁷ Svein Jakob Mathisen og Benedicte Alexandra Rottem, ”Mange må vente i måneder med å forklare seg”, NRK nyheter, publisert 16.07.14, hentet fra: <http://www.nrk.no/rogaland/barn-ma-vente-lenge-pa-dommeravhor-1.11832874> (Sist lest 13.12.14).

¹⁸ Hanna Huglen Revheim, ”Barn må vente 222 dager på dommeravhør”, nettavisen vol.no, publisert 28.10.14, hentet fra: <http://www.vol.no/nyheter/article10284684.ece> (Sist lest 13.12.14)

¹⁹ Årsmelding 2013, Statens Barnehus Stavanger, punkt 2.3.

²⁰ Stian Sørum, Robin Mortensen og Anita Føleide, ”Bruker ikke Statens barnehus til avhør”, NRK nyheter, publisert 27.10.14, hentet fra: <http://www.nrk.no/nordnytt/bruker-ikke-statens-barnehus-til-avhor-1.12008558> (Sist lest 13.12.14).

²¹ Kim Gaare, ”- Vi bruker Statens barnehus til avhør”, Finnmark dagblad, publisert 28.10.14, hentet fra: <http://www.finnmarkdagblad.no/nyheter/article7664118.ece> (Sist lest 13.12.14).

1.3 Avgrensninger

Hovedfokuset i denne avhandlingen vil rettes mot hvorvidt barnets interesser blir ivaretatt gjennom reglene om dommeravhør av barn. Dette innebærer at siktedes rettigheter under straffesaken ikke vil bli behandlet. Likevel vil siktedes rettigheter bli berørt der dette er nødvendig for å illustrere hvordan hensynet til barnet må avveies i forhold til siktedes rettigheter.

Avhandlingen har videre hovedfokus på dommeravhør av barn over skolepliktig alder. For de minste barna under skolepliktig alder, finnes det særregler om observasjon.²² Observasjon er et alternativ til dommeravhør, hvor sakkyndige gjennom en kombinasjon av lek og samtale observerer barnet, for deretter å foreta en oppsummerende vurdering av barnet før det avgis forklaring for retten.²³ Disse reglene vil ikke bli undergitt særlig behandling i denne avhandlingen.²⁴

Siden avhandlingen har hovedfokus på barn, vil jeg avgrense mot vitner med psykisk utviklingshemming eller tilsvarende funksjonssvikt. Reglene for vitner under 16 år og vitner med psykisk utviklingshemming eller funksjonssvikt er likelydende. Det vil likevel bli for omfattende for denne avhandlingen å drøfte hvorvidt reglene er tilfredsstillende for vitner med ulike former for psykiske handikapp, da hensynene her kan være andre enn dem for barn.

²² Strpl § 239 (3).

²³ Rønneberg/Poulssen, s. 25.

²⁴ I rapporten fra Sæverud-utvalget er reglene om observasjon foreslått opphevet, da reglene har vist seg å være dårlig egnet til å fremskaffe dokumentasjon for et straffbart forhold, s. 49.

1.4 Metode og kilder

For å besvare hva som er gjeldende rett, vil jeg innta en rettsdogmatisk tilnærming til problemstillingen. Dette innebærer å beskrive og systematisere gjeldende rett, gjennom såkalt vanlig juridisk metode, for å fastlegge innholdet av rettsregler og løse konkrete rettsspørsmål.²⁵ Rettskildefaktorene lovtekst, forskrift og lovforarbeider er særlig viktig i arbeidet.²⁶ I tillegg vil jeg foreta en rettspolitisk vurdering rundt en del av spørsmålene dommeravhør reiser. Gjennom en rettspolitisk vurdering vil jeg sette reglene i et kritisk lys, for på denne måten å kunne påpeke uklarheter og foreslå endringer. Skillet mellom rettsdogmatikken og rettspolitikken består da i hvordan retten er og hvordan retten bør være.²⁷

Avhandlingen tar utgangspunkt i norsk straffeprosess, dermed vil straffeprosessloven § 239, med tilhørende forskrift om dommeravhør, danne utgangspunktet for redegjørelsen av gjeldende rett.²⁸ I tillegg til interne rettsregler, vil internasjonale konvensjoner få anvendelse. Norge har ratifisert og inkorporert FNs barnekonvensjon (heretter BK). BK ble ratifisert i 1991, og inkorporert gjennom menneskerettsloven i 2003, se § 2.²⁹ Dersom det oppstår motstrid mellom nasjonale rettsregler og konvensjonsbestemmelser, skal konvensjonsbestemmelsene gå foran bestemmelser i annen lovgivning, jf. menneskerettsloven § 3. Statene som har ratifisert barnekonvensjonen har rapporteringsplikt til FN, og rapportene behandles av FNs barnekomité.³⁰ Etter at barnekomiteen har behandlet statenes rapporter, utarbeider barnekomiteen en rapport med bekymringer og anbefalinger til hver stat. Komiteens anbefalinger er ikke juridisk bindende for statene og det foreligger heller ingen

²⁵ Jan Fridthjof Bernt, "Rettsdogmatikkens metode og rettspolitikken muligheter", *Kritisk juss*, 2005, s. 10-36 (s. 10), Bjarne Askeland, *Om rettsdogmatikkens metode og sammenligning*, Undring og erkjennelse, Festskrift til Jan Fridthjof Bernt 70 år, Bergen 2013, s. 15-25 (s. 15-16). Se også Jan Fridthjof Bernt og Synne Sæther Mæhle, *Rett, samfunn og demokrati*, Oslo 2007, s. 38.

²⁶ Torstein Eckhoff, *Rettskildelære*, 5. utgave ved Jan E. Helgesen, Oslo 2001, s. 23.

²⁷ Jan Fridthjof Bernt og David. R. Doublet, *Vitenskapsfilosofi for jurister – en innføring*, Bergen 1998, s. 233.

²⁸ Forskrift gitt i medhold av strpl. § 239 (5). Forskrift om dommeravhør og observasjon av 2 oktober 1998 nr. 925, (heretter omtalt som dommeravhørsforskriften).

²⁹ Lov 21 mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven), jf. lov av 1 august 2003 nr. 86.

³⁰ Lucy Smith, *FNs konvensjon om barnets rettigheter* i Njål Høstmelingen, Elin Saga Kjørholt og Kirsten Sandberg (red.), *Barnekonvensjonen, Barns rettigheter i Norge*, 2. Utgave, Oslo 2012, s. 22.

sanksjoner bak, men de legger et press på statene til å foreta de eventuelle forbedringer komiteen påpeker.³¹

På barnerettens område er det flere prinsipper og hensyn som gjør seg gjeldende. Prinsipper som særlig gjør seg gjeldende for denne avhandlingen er prinsippet om barnets beste, at barnet skal bli hørt, samt hensynet til barns rettssikkerhet. Det er ikke klart i teorien hvilken betydning og vekt man skal tillegge slike prinsipper. I teorien blir prinsippenes normative karakter hevdet å være av retningslinjekarakter, i den forstand at de i motsetning til en regel ikke angir et bestemt resultat.³² En annen definisjon er at prinsipper er hensyn eller normer som har en særlig sterk posisjon. De skal derfor være rettslig bindende og må vurderes ved løsning av alle spørsmål hvor hensynet er relevant.³³ Prinsipper og hensyns rettslige karakter forstås da dit hen at de fungerer som overordnede normer, som ved løsning av ethvert rettslig spørsmål hvor de er relevante, skal tas i betraktning.

Tema for oppgaven er samtidig på strafferettens område, dermed står legalitetsprinsippet sterkt.³⁴ Legalitetsprinsippet innebærer at det kreves hjemmel i lov for å kunne gjøre inngrep overfor borgere. Begrunnelsen bak lovkravet er på den ene siden hensynet til forutberegneligheten. Dette innebærer at lovgivningen skal være tilstrekkelig presis og tilgjengelig slik at den enkelte borger har mulighet til å forutse konsekvensene av en gitt handling.³⁵ På den annen side er lovkravet en viktig rettssikkerhetsgaranti som beskytter den enkelte borger mot inngrep fra det offentlige, som Stortinget på forhånd ikke har godkjent gjennom lovgivningen.³⁶ Som vist til i avhandlingens punkt 1.1 kolliderer reglene for dommeravhør av barn også med prinsippene om kontradiksjon og bevisumiddelbarhet. Utfordringen med regelverket ved dommeravhør av barn består dermed i å ha rettsregler som er klare for begge parter, samtidig med at reglene ivaretar både barnets og siktedes interesser.

³¹ Smith s. 23.

³² Hans Petter Graver, "I prinsippet prinsipiell – om rettsprinsipper", *Tidsskrift for rettsvitenskap*, 2006 s. 189-221 (s. 195).

³³ Lena R.L. Bendiksen og Trude Haugli, *Sentrale emner i barneretten*, Oslo 2014, s. 37.

³⁴ Grunnloven 17. mai 1814, § 96.

³⁵ Jørgen Aall, *Rettsstat og menneskerettigheter*, 3. utgave, Bergen 2011, s. 104.

³⁶ Cathrine Opstad Sunde, "Hva er rettssikkerhet?", *Barnevern, fylkesnemder og rettssikkerhet til Asbjørn Kjønstad*, 1. utgave, Oslo 2002, s. 375-426 (s. 381).

1.5 Videre fremstilling

I kapittel 2 vil jeg se nærmere på den historiske utviklingen til dommeravhør av barn, i tillegg vil jeg gi en oversikt over hvilken begrunnelse som ligger bak regelverket. I forbindelse med dommeravhør av barn spiller Statens Barnehus en stor rolle, jeg vil derfor gi en fremstilling av dette og hvilken rolle det har i forbindelse med dommeravhør av barn. I kapittel 3 vil jeg gå nærmere inn på de ulike prinsipper og hensyn som her gjør seg særlig gjeldende. Jeg vil undersøke hva som er prinsippenes innhold, og hvordan prinsippene skal brukes ved dommeravhør av barn.

I avhandlingens kapittel 4 skal jeg fremstille gjeldende rett. Her vil jeg bruke den rettsdogmatiske metoden for å fastlegge innholdet i reglene gjennom de relevante rettskildefaktorene. Videre i kapittel 5 vil jeg foreta den rettspolitiske vurderingen for å kunne ta stilling til hvorvidt de foreslåtte endringene i større grad ivaretar barnets interesser gjennom dommeravhøret. Til slutt i kapittel 6 vil jeg komme med noen avsluttende bemerkninger.

2. Nærmere om dommeravhør av barn og Statens Barnehus

2.1 Innledning

Siktemålet med dette kapittel er å gi en oversikt over den historiske utviklingen av dommeravhørsordningen. Jeg vil særlig fremheve de utviklingstrekk som har betydning for dagens regler. I punkt 2.2.2 vil jeg redegjøre for begrunnelsen bak reglene, for å vise hvorfor vi har regler om dommeravhør, og for å kunne vurdere om reglene virker etter sitt formål. Til slutt vil jeg gi en fremstilling av Statens Barnehus sin rolle, da de har stor betydning for gjennomføringen av dommeravhøret.

2.2 Dommeravhør av barn

2.2.1 Historisk utvikling

Særreglene ved avhør av barn, har eksistert i Norge siden 1926.³⁷ Forut for den tid, ble barn avhørt eller ført som vitner på samme måte som voksne.³⁸ Initiativet til endringen kom fra Norske Kvinders Nationalråd.³⁹ Bakgrunnen for engasjementet var en omfattende debatt i forbindelse med avhør av barn i sedelighetssaker. Det ble særlig fremhevet den påkjenning barn ble utsatt for, både som offer og som vitne i rettsapparatet.⁴⁰ Ønsket var dermed å skåne barna. Endringen var begrunnet i hensynet til barnets bluferdighetsfølelse.⁴¹ Med bluferdighet menes et ubehag mot å være lettkledd eller avkledd i andre menneskers nærvær.⁴² Dette forstås dit hen at man ønsket å avlaste barnet fra den påkjenningen en vitneopptreden i retten kan ha.

Lovreformen i 1926 ble mottatt med kritikk. Det ble hevdet at lovreformen i 1926 bygde på lite erfaringsmateriale.⁴³ Videre blir det uttalt at lovreformen "*hadde tatt utgangspunkt i noen oppsiktsvekkende rettssaker hvor barn hadde vært utsatt for en inngående og opprivende eksaminasjon. Med atskillig rett kan man nok si at reformen var mer emosjonelt enn rasjonelt begrunnet*".⁴⁴ Denne kritikken kan nok også være årsaken

³⁷ NOU 1992: 16 Sterkere vern og økt støtte for kriminalitetsofre, s. 43.

³⁸ Rønneberg/Poulssen, s. 25.

³⁹ NOU 1992: 16 s. 42.

⁴⁰ *Ibid.*

⁴¹ Ot.prp. nr. 6 (1926) s. 2-3.

⁴² <http://no.wikipedia.org/wiki/Bluferdighet> (Sist lest 13.12.14)

⁴³ NOU 1992: 16 s. 43.

⁴⁴ *Ibid.*

til at regelverket ved dommeravhør av barn har blitt endret flere ganger siden lovreformen kom.

Etter at lovendringen trådte i kraft i 1926, skulle hovedregelen være at barnet skulle avgi forklaring for en dommer utenfor rettsmøtet. Ordningen skulle gjelde for barn opp til 16 år, og aldersgrensen ble da begrunnet med at 16 år var den alminnelige vernegrensen ved seksualhandlinger.⁴⁵ Da den nye straffeprosessloven kom i 1981, ble ordningen fra 1926 opprettholdt, med enkelte endringer. Aldersgrensen ble nå senket fra 16 til 14 år. Det fremgår av motivene til den nye straffeprosessloven at barn mellom 14 og 16 år gjennomgående er så utviklet at de bør kunne avhøres i rettsmøte. Rettsmøte skulle da holdes for lukkede dører, og uten at siktede var tilstedet.⁴⁶ Det fremgår ikke klart av forarbeidene hvorfor man valgte å senke aldersgrensen, annet enn at barn mellom 14 og 16 år er så likt utviklet at de derfor tåler belastningen av en vitneopptreden i retten. I 2008 ble aldersgrensen på nytt endret, slik at aldersgrensen ble hevet til 16 år igjen.⁴⁷ Denne lovendringen vil jeg drøfte ytterligere i punkt 4.2.1.

Som følge av teknologiens utvikling har reglene blitt presisert slik at avhørene først skulle tas opp på lydbånd, og deretter på videoopptak.⁴⁸ Ved lovendring i 1997 ble det fastsatt at avhøret fortrinnsvis skulle tas opp med videoopptak da bevisverdien blir sterkere ved video fremfor lydopptak.⁴⁹ Gjennom lovendring i 1994 ble det lovfestet at dommeren som hovedregel skal la seg bistå av en særlig skikket person ved avhøret.⁵⁰ I forarbeidene ble det påpekt av Offerutvalget at det kreves særlig kunnskap og erfaring for å avhøre barn, slik at man derfor burde benytte seg av avhørspersoner utenfor strafferettspleien.⁵¹ Likevel skulle dommeren fortsatt påse at lovens regler ble overholdt, og at avhøret var rettet mot lovlig innhenting av relevant bevismiddel.

⁴⁵ NOU 1992: 16 s. 43.

⁴⁶ Ot.prp. nr. 53 (1983-1984) Om lov om ikraftsetting og endring av den nye straffeprosessloven m m, s. 76.

⁴⁷ Lov 7. mars 2008: Lov om endringer i straffeprosessloven mv. (styrket stilling for fornærmede og etterlatte), avsnitt IV.

⁴⁸ Ot.prp. nr. 53 (1983-1984) s. 76-77 og lov 22. mai 1992 nr. 49: Lov om endringer i straffeloven og skadeerstatningsloven m.m (seksuelle overgrep mot barn), avsnitt III.

⁴⁹ Ot.prp. nr. 19 (1996-1997) s. 6-7.

⁵⁰ Lov 1. juli 1994 nr. 50: Lov om endringer i straffeprosessloven m.v. (styrking av kriminalitetsofres stilling), avsnitt I.

⁵¹ Ot.prp. nr. 33 (1993-1994) s. 19.

Utvalget viste også til at en rekke anmeldte saker om seksuelle overgrep av barn blir henlagt på grunn av bevisets stilling, slik at det derfor hadde oppstått et behov for å vurdere om avhørene kunne gjøres på en bedre måte.⁵²

I 1998 ble det lovfestet en tidsfrist for gjennomføringen av avhøret, slik at dommeravhør som hovedregel skal foretas innen to uker etter anmeldelse til politiet.⁵³

Forut for lovendringen ble det vist til at det i noen tilfeller kunne gå uforholdsmessig lang tid før dommeravhøret ble begjært gjennomført av politiet. Det ble også vist til tilfeller hvor det gikk for lang tid før domstolen fulgte politiets begjæring.⁵⁴

Lovfestningen av en tidsfrist var først og fremst begrunnet i ønsket om å sikre at barnet blir avhørt så snart som mulig. Bakgrunnen for lovendringen var et forslag fremmet av en stortingsrepresentant.⁵⁵ Hans forslag innebar en tidsfrist på 1 uke etter at anmeldelse av den straffbare handlingen er inngitt til politiet. I komiteens merknader til forslaget ble fristen for avhør foreslått satt til 2 uker, men slik at målsettingen bør være at avhørene skjer innen 1 uke.⁵⁶ I forbindelse med lovendringen i 2008 påpekte utvalget at fristen på to uker sjeldent overholdes.⁵⁷ Av hensyn til avhørets bevisverdi, er det viktig at barnet blir avhørt så raskt som mulig etter hendelsen eller etter at barnet har betrodd seg til voksne. Som vist til i punkt 1.2 er tidsfaktoren av stor betydning for barns rettssikkerhet.

Den historiske utviklingen viser at regelverket har vært igjennom omfattende og betydelige endringer siden lovreformen ble innført i 1926. Det har ikke vært problemfritt å innføre en særegen ordning for avhør av barn. Lovendringene og diskusjonene i forarbeidene viser at det er utfordrende å balansere ønsket om å skåne barnet på den ene side, og på den annen side samtidig ivareta siktedes rettigheter.

⁵² NOU 1992: 16 s. 49.

⁵³ Lov 22. mai 1998 nr. 31: Lov om endringer i Almindelig borgerlig Straffelov av 22. mai 1902 nr. 10 m.m., avsnitt II.

⁵⁴ Trond Myklebust, *Dommeravhør av barn i Norge – intensjon og fakta*. Publisert i Politirellen gjennom 100 år, Marit Egge og Jon Strype, PHS Forskning 2005:2. Politihøgskolen, Oslo 2005, s. 147.

⁵⁵ Innst.O. nr. 38 (1997-1998) Innstilling fra justiskomiteen om forslag fra stortingsrepresentant Olav Akselsen om lov om endringer i Almindelig borgerlig Straffelov av 22. mai 1902 nr. 10 m.m. (Bedre rettsvern for barn).

⁵⁶ *Ibid.*

⁵⁷ Lov 7. mars 2008: Lov om endringer i straffeprosessloven mv. (styrket stilling for fornærmede og etterlatte), avsnitt IV.

Dommeravhør har også vært gjennom en utvikling hva gjelder omfanget, altså bruken av dommeravhør. Dommeravhør av barn er ikke en obligatorisk regel, slik at barn også kan bli ført som ordinære vitner.⁵⁸ Det finnes ingen offisiell statistikk over antall gjennomførte dommeravhør per år i Norge. I barnehusevalueringen fra 2012 blir det vist til et en undersøkelse fra Trond Myklebusts doktorgradsarbeid som gir en oversikt over antall dommeravhør i hvert politidistrikt. Utviklingen viser at det er en sterk økning i antall dommeravhør gjennomført i politidistriktene i Norge fra 1994 til 2011.⁵⁹ Det fremgår av statistikken at det i 1994 ble avholdt totalt 207 dommeravhør mot 2469 dommeravhør i 2011. Statistikken viser i tillegg at det er stor variasjon mellom politidistriktene i antall avhør, hvor for eksempel Salten politidistrikt avholdt 32 dommeravhør i 2011, og Troms politidistrikt avholdt 159 avhør samme år. Myklebust analyser viser også til at variasjonen mellom politidistriktene i antall avhør som regel utspringer fra forhold som politidistriktenes prioritering, organisering og gjennomføring av etterforskningen. Geografisk størrelse og antall innbyggere innenfor politidistriktene var ikke avgjørende i følge Myklebust.⁶⁰ Det er likevel en positiv utvikling med hensyn til hvor mange dommeravhør som blir gjennomført nå i forhold til tidligere.

⁵⁸ Det følger av strpl. § 234 (2) at avhør av vitne under 16 år i sak om forbrytelse eller forseelse mot sedeligheten *fortrinnsvis* bør begjæres foretatt etter regelen i strpl. § 239.

⁵⁹ Barnehusevalueringen 2012 – delrapport 1, Barnehusmodellens implikasjoner for politiets arbeid med fokus på dommeravhør og rettsmedisinsk undersøkelse, Elisiv Bakketeig, Mette Berg, Trond Myklebust og Kari Stefansen, PHS Forskning 2012:6, s. 68-69.

⁶⁰ *Op.cit.* s. 70.

2.2.2 Begrunnelsen bak reglene om dommeravhør av barn

Begrunnelsen for særreglene om avhør av barn er flere. I forarbeidene til straffeprosessloven er det flere hensyn som blir fremhevet. På den ene siden er det et mål å skåne barnet mest mulig, samt å spare barnet for påkjenningen med rettsapparater og gjentatte avhør.⁶¹ På den annen side blir det fremhevet at av hensynet til rettssikkerheten er det viktig at avhøret skjer på en betryggende måte. Barn lar seg lett påvirke av ledende spørsmål, slik at grensen mellom fantasi og virkelighet er mindre klar enn hos voksne. Derfor kan barns troverdighet være vanskelig å bedømme.⁶²

Lovrevisjonen i 1926 hadde som siktemål å få i stand en ordning som ivaretok både hensynet til barnet og hensynet til rettssikkerheten.⁶³ Som et sentralt mothensyn til ordningen med dommeravhør av barn, står hensynet til bevisumiddelbarheten. Dette ble også tydeliggjort ved lovendringen i 1926.⁶⁴ Det blir også fremhevet i forarbeidene at den ordinære avhørssituasjonen i retten ofte er uegnet ved avhør av barn. I tillegg vil det kunne være uheldig om barnet må møte siktede ansikt til ansikt i retten. Ikke sjeldent vil siktede være et nært familiemedlem, og da er det sannsynlig at barnet vil kunne holde tilbake sentrale opplysninger. Videre vil møte med siktede i seg selv kunne påføre barnet en svært uheldig belastning.

⁶¹ NUT 1969: 3, s. 274.

⁶² *Ibid.*

⁶³ *Op.cit.* s. 275.

⁶⁴ *Op.cit.* s. 274.

2.3 Statens Barnehus

Bakgrunnen for etableringen av Statens Barnehus var en rapport utarbeidet av Redd Barna i 2004. I rapporten ble det vist til problemer og manglende rettssikkerhet for barn utsatt for overgrep, det ble anført at man derfor burde opprette "Barnas Hus" i Norge.⁶⁵ Målsettingen med "Barnas Hus" var å tilrettelegge forholdene for barnet, og bedre sikre ivaretagelse av barnet.⁶⁶ Rapporten konkluderte med at "Barnas hus" burde opprettes etter en modell fra Island.⁶⁷

I juni 2004 ble det fremmet forslag fra to stortingsrepresentanter om å innføre en ny avhørsmodell for barn som er utsatt for eller er vitne til en traumatisk krisesituasjon.⁶⁸ Ønsket var å få utarbeidet en plan for nye standarder ved avhør av barn i en rettslig sammenheng, ideen bygde på den islandske versjon av "Barnas hus". Representantene ønsket å implementere en slik avhørsmodell i Norge, for best å ivareta barns rettssikkerhet i en sårbar avhørssituasjon.⁶⁹

I etterkant av representantforslaget nedsatte Justisdepartementet en prosjektgruppe. Prosjektgruppen kom med forslag til etablering og gjennomføring av et treårig pilotprosjekt i rapporten "Barnas hus 2006".⁷⁰ Som følge av pilotprosjektet ble det første barnehuset etablert i Bergen i 2007. I dag har vi ti barnehus Norge. I tillegg til Bergen har vi barnehus i Hamar, Kristiansand, Trondheim, Tromsø, Oslo, Bodø og Sandefjord, Stavanger og Ålesund.⁷¹ I 2011 endret Justisdepartementet navn på barnehusene fra Barnas Hus til Statens Barnehus.⁷²

Statens Barnehus er et tverrfaglig kompetansehus for barn, ungdom og voksne med psykisk utviklingshemming som har vært utsatt for vold, overgrep eller vært vitne til

⁶⁵ Thale Skybak, *Barnas Hus – et helhetlig og barnevennlig tilbud til barn som har vært utsatt for seksuelt misbruk*. ISBN 82-7481-112-7, rapportnummer 46-04 (24.11.2004).

⁶⁶ *Op.cit.* s. 6.

⁶⁷ *Op.cit.* s. 51.

⁶⁸ Dokument nr. 8:86 (2003-2004) Privat forslag fra stortingsrepresentantene May Hansen og Inga Marte Thorkildsen, s. 1.

⁶⁹ *Ibid.*

⁷⁰ Høyringsbrev – Rapport om etablering av eit pilotprosjekt med ny avhøyrer-modell for barn som har vore utsette for overgrep m.m ("Barnas hus") 4/8-06.

⁷¹ www.statensbarnehus.no.

⁷² Rapporten fra Sæverud-utvalget s. 20.

vold i familien.⁷³ Hovedoppgaven til Statens Barnehus er å redusere belastningen for barn og pårørende i slike saker og i tillegg tilrettelegge for en helhetlig ivaretagelse av disse.⁷⁴ Fordelen med Statens Barnehus er at de tilbyr flere hjelpetilbud for barna, slik at barn vil få tilbud om både dommeravhør, medisinske undersøkelser, kriseterapi og flere behandlingstilbud under et og samme tak. Statens Barnehus er i tillegg et barnevennlig sted, noe som bidrar til å skape et tryggere miljø for barna som kommer dit.⁷⁵

Forutsetningen for at dommeravhøret skal bli gjort ved et barnehus, er i dag at dommeren ønsker dette.⁷⁶ Statens Barnehus er dermed kun et tilbud for domstolen å benytte seg av. I årsmeldingen 2013 fra Statens Barnehus Tromsø viser statistikken at antall dommeravhør i perioden fra oppstartsåret 2009 til 2013 har steget med over 200%.⁷⁷ I Troms ble det totalt avholdt 330 avhør ved Statens Barnehus, mot 63 avhør ved tingrettene i 2013. Til sammenligning ble bare 98 dommeravhør avholdt ved Statens Barnehus i 2009.⁷⁸ Dette er en positiv utvikling som viser at Statens Barnehus blir aktivt brukt. Fortsatt er det enkelte tingretter i landsdelen som i liten grad benytter seg av Statens Barnehus, for eksempel Vesterålen tingrett, som avholdt alle avhør ved tingretten i 2013.⁷⁹

På landsbasis varierer det også innenfor den enkelte region hvor hyppig Statens Barnehus blir brukt. Statens Barnehus i Bergen har fem tingretter i sin region. I 2013 ble alle 62 dommeravhør ved Bergen tingrett gjennomført på barnehuset. Ved Fjordane tingrett ble det kun avholdt 12 dommeravhør ved barnehuset og 19 utenom barnehuset.⁸⁰ I årsmeldingen fra Statens Barnehus i Oslo for 2013, fremkommer det at flere tingretter innenfor deres region fortsatt insisterer på å gjennomføre dommeravhør i retten eller i politidistriktet.⁸¹ Her blir Hallingdal tingrett fremhevet som eksempel, de gjennomførte ingen dommeravhør ved barnehuset i 2013.

⁷³ Barnehusevalueringen 2012 – delrapport 1, s. 9.

⁷⁴ *Ibid.*

⁷⁵ *Ibid.*

⁷⁶ Se strpl. § 239.

⁷⁷ Årsmelding 2013, Statens Barnehus Tromsø, s. 1.

⁷⁸ *Op.cit.* s. 2.

⁷⁹ *Ibid.*

⁸⁰ Årsmelding 2013, Statens Barnehus Bergen, s. 12.

⁸¹ Årsmelding 2013, Statens Barnehus Oslo, s. 6.

Det finnes i dag ingen retningslinjer for når barnehusene skal brukes. Likevel fremgår det av en rekke offentlige dokumenter at barnehusene skal benyttes til dommeravhør. Blant annet fremgår det følgende av mandatet til Sæverud-utvalget: *"Ordningen med barnehus er ikke til hinder for at domstolene beslutter dommeravhør et annet sted. Men dersom barnehusenes hjelpe- og behandlingstilbud skal opprettholdes og utvikles, forutsetter dette at dommeravhørene som hovedregel blir gjennomført der".*⁸²

Ståle Luther, daglig leder ved Statens Barnehus i Tromsø, mener det er flere årsaker til hvorfor enkelte domstoler ikke velger å benytte seg av Statens Barnehus for dommeravhør. For det første hevder enkelte domstoler at barnet best lar seg avhøre i sin egen hjemby, i stedet for å måtte reise til nærmeste barnehus. For det andre fremkommer det ikke noe sted klart skriftlig at Statens Barnehus nettopp er til for å avholde dommeravhør av barn.⁸³

Da det ikke foreligger bestemte regler for bruken av Statens Barnehus, vil ikke alle dommere benytte seg av tilbudet. Som vist til i punkt 1.2 om problemstillingens aktualitet, er det et problem i dag at det ikke foreligger skrevne regler for bruk av barnehusene. Derfor blir det opp til den enkelte domstol å avgjøre hvorvidt Statens Barnehus blir brukt.⁸⁴

⁸² Mandat for arbeidsgruppe som skal gjennomgå regelverket om dommeravhør og observasjon av barn og psykisk utviklingshemmede, Justisdepartementet 2010.

⁸³ Samtale med Ståle Luther på Statens Barnehus Tromsø 03.10.14.

⁸⁴ Denne problematikken vil bli diskutert ytterligere i kapittel 5.4.

3. Barnerettslige prinsipper og hensyn

3.1 Innledning

Målet med denne oppgaven er å fremstille gjeldende rett og å foreta en vurdering av reglene. For å kunne foreta en slik vurdering er det nødvendig å først gi en fremstilling av de sentrale barnerettslige prinsippene og hensynene som gjør seg gjeldende ved dommeravhør av barn.

3.3 Barnerettslige prinsipper og hensyn

3.3.1 Hensynet til barnets beste

Barnets beste fremstår i lovverket som en overordnet grunnverdi.⁸⁵ Hensynet kommer til uttrykk i BK art. 3 nr. 1, hvor det fastslås at hensynet til barnets beste skal komme i første rekke og være et grunnleggende hensyn ved alle tiltak som gjelder barn.

Artikkel. 3 nr. 1

”Ved alle handlinger som berører barn, enten de foretas av offentlige eller private velferdsorganisasjoner, domstoler, administrative myndigheter eller lovgivende organer, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn”.

Etter ordlyden skal både lovgiver og domstolene tilrettelegge for at gjennomføringen av saker hvor barn er involvert, skal være av hensyn til barnets beste. Dermed skal dommere og lovgiver sørge for at barnets beste blir ivaretatt gjennom dommeravhøret. Barnets beste kommer til uttrykk i en rekke lover i Norge, heriblant barneloven og barnevernloven.⁸⁶ Selv om prinsippet ikke kommer klart til uttrykk i eksempelvis straffeprosessloven, blir det uttalt i forarbeidene til revisjon av barneloven at hensynet til barnet er *”det overordnede mål i all lovgivning om barn”*.⁸⁷ Dermed gis det uttrykk for at hensynet til barnets beste må innfortolkes i de lover der prinsippet ikke kommer klart til uttrykk.

⁸⁵ NOU 2000: 12, Barnevernet i Norge, Tilstandsvurderinger, nye perspektiver og forslag til reformer, s. 70.

⁸⁶ Lov 8. april 1981 nr. 7 om barn og foreldre (barnelova) og Lov 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester (barnevernloven).

⁸⁷ Ot.prp.nr. 29 (2002-2003) Om lov om endringer i barneloven mv. (Nye saksbehandlingsregler i barnefordelingssaker for domstolene), s. 83.

Innholdet i art. 3 nr. 1 angir ikke bestemte rettigheter for barnet. Prinsippet er ment å tilpasse seg over tid alt ettersom hvilken kontekst man befinner seg i.⁸⁸ Lovgiver har i forhold til barneloven bevisst unnlatt å konkret definere barnets beste i loven:

”Departementet finner det ellers vanskelig å definere barnets beste i loven. Å gi generelle regler om hva som er til beste for barnet i alle saker synes vanskelig. Barnets beste bør bero på en konkret individuell vurdering i hver sak. Departementet viser videre til at det har utviklet seg retningslinjer for momenter som normalt har betydning for avgjørelsen i rettspraksis, noe som synes mest hensiktsmessig for denne sakstypen”.⁸⁹

Selv om uttalelsen direkte knytter seg til vurderinger vedrørende barneloven, er den fortsatt generelt utformet. Dette tilsier at den har overføringsverdi til alle saker som vedrører barn, og hensynet til barnets beste. Dermed vil den også få betydning for straffeprosessuelle spørsmål vedrørende barn.

Barnets beste er *et* grunnleggende hensyn, jf. BK art. 3 nr. 1. Dette tilsier at hensynet må avveies mot andre hensyn, prinsippet er dermed ikke enerådende. Hensynet til barnets beste kan komme i konflikt med andre relevante hensyn. Overført til straffeprosessens område, vil dommeren ved vurderingen av om barnet skal avhøres i eller utenfor rettsmøte, måtte vurdere hensynet til barnets beste opp mot hensynet til siktedes kontradiksjon og bevisumiddelbarhetsprinsippet.

⁸⁸ Trude Haugli, *Hensynet til barnets beste*, publisert i Njål Høstmælingen, Elin Saga Kjørholt, Kirsten Sandberg (red.), *Barnekonvensjonen, Barns rettigheter i Norge*, 2. utgave, Oslo 2012, s. 52.

⁸⁹ Ot.prp. nr. 29 (2002-2003) Om lov om endringer i barneloven mv. (Nye saksbehandlingsregler i barnefordelingssaker for domstolene), s. 28.

3.3.2 Barnet skal bli hørt

BK art. 12 hjemler barns rett til å bli hørt.

Artikkel 12:

1. Partene skal garantere et barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, retten til fritt å gi uttrykk for disse synspunkter i alle forhold som vedrører barnet, og tillegge barnets synspunkter behørig vekt i samsvar med dets alder og modenhet.
2. For dette formål skal barnet særlig gis anledning til å bli hørt i enhver rettslig og administrativ saksbehandling som angår barnet, enten direkte eller gjennom en representant eller et egnet organ, på en måte som er i samsvar med saksbehandlingsreglene i nasjonal rett.

Barns rett til å få anledning til å uttale seg om saker som angår dem, er ansett for å være helt sentral i anerkjennelsen av barn som selvstendige individer.⁹⁰ I forarbeidene til barneloven blir det uttalt at barnet ikke har en plikt til å uttale seg, noe som også må formidles barnet.⁹¹ Videre blir det uttalt at selv om barnet ikke har noen mening om saken, kan barnet ha verdifull informasjon å komme med. Til slutt blir det hevdet at "*å høre barnet vil kunne opplyse saken og gi et bedre beslutningsgrunnlag*".⁹² Uttalelsene er direkte tilknyttet barneloven § 31 og barnets personlige forhold til sine foreldre. Likevel er det en sentral bemerkning at barnet vil kunne opplyse saken og da gi saken et bedre beslutningsgrunnlag.

I FNs barnekomité's generelle kommentar blir det uttalt at "*det å lytte til barna bør ikke ses på som et mål i seg selv, men heller som et middel for partene til å gjøre sitt samspill med barna og sine handlinger på barnas vegne enda mer sensitive til gjennomføringen av barnas rettigheter*".⁹³ Dette indikerer at det ikke er tilstrekkelig å bare høre hva barnet har å si, men at man faktisk lytter og tar barnas meninger til etterretning. I enkelte saker er barnets forklaring det eneste beviset i en straffesak, dermed er det viktig å få barnet til å fortelle hva som har hendt. Derfor bør man også tilrettelegge avhørssituasjonen ut fra barnets interesser.

⁹⁰ Kirsten Sandberg, *Barns rett til å bli hørt*, i Njål Høstmelingen, Elin Saga Kjørholt og Kirsten Sandberg (red.), *Barnekonvensjonen, Barns rettigheter i Norge*, 2. Utgave, Oslo 2012, s. 90.

⁹¹ Prop. 85 L (2012-2013) Endringer i barnelova (barneperspektivet i foreldretvister), s. 35.

⁹² *Ibid.*

⁹³ FNs barnekomité's General Comment No. 5 (2003), CRC/GC/2003/5, avsnitt 12.

3.3.3 Barns rettssikkerhet

Som det ble vist til i punkt 2.2.2 er begrunnelsen bak reglene om dommeravhør av barn, i stor grad rettet mot hvorvidt barnets rettssikkerhet blir ivaretatt. Rettssikkerhet er et viktig gode i et demokratisk samfunn.⁹⁴ Det eksisterer ikke en generelt utformet definisjon av begrepet rettssikkerhet i norsk rett. Sosiallovutvalget uttalte følgende om begrepet rettssikkerhet i forarbeidene til sosialtjenesteloven i 1985:

”Rettssikkerhet er et ideal som har stor oppslutning i vårt samfunn. Nesten uansett politisk syn vil folk argumentere for bedre rettssikkerhet. Begrepet er imidlertid mangetydig og uklart og noe av enigheten forsvinner nok når det skal presiseres hva som ligger i det”.⁹⁵

Kjernen i rettssikkerhetsbegrepet er vernet man som individ har mot overgrep fra det offentlige side, som handler om å sikre private i møte med det offentlige maktapparatet, å beskytte eller sikre at offentlige inngrep skjer på en måte og med et innhold som kan aksepteres i et demokratisk samfunn.⁹⁶ På barnerettens område vil rettssikkerhet også betegnes som barns rett til vern mot sine egne foreldre.⁹⁷

Rettssikkerhet for barn skal dermed være en dobbel beskyttelse av barnet, både mot det offentlige og mot barnets egne forsørgere.

Rettssikkerhet er en overordnet norm, som til enhver tid bør søkes i varetatt gjennom eksisterende lovgivning. Utfordringen når det gjelder dommeravhør av barn, består dermed i å balansere hensynet til barnets rettssikkerhet på den ene siden, mot siktedes rettssikkerhet på den andre siden.

⁹⁴ Asbjørn Kjønstad og Aslak Syse, *Velferdsrett I*, 4. utgave, Oslo 2010, s. 108.

⁹⁵ NOU 1985: 18 Lov om sosiale tjenester mv., s. 54.

⁹⁶ Trude Haugli, Barns rettssikkerhet, *Retts hjelp fra kyst til vidde – festskrift til Jusshjelpa i Nord-Norge 20 år*, Oslo 2009 s. 174.

⁹⁷ Bendiksen/Haugli s. 26.

4. Gjeldende rett

4.1 Innledning

I dette kapitlet skal jeg redegjøre for gjeldende rett. Målet er å gjøre rede for når, hvor og hvordan dommeravhør av barn skal anvendes. Hovedregelen i norsk rett er at avhør av vitner under 16 år, skal mottas av en dommer utenfor rettsmøte, jf. strpl. §§ 234 og 239. Dommeravhøret trer da normalt i stedet for vitnets forklaring direkte for den dømmende rett, jf. strpl. § 298.

Utgangspunktet for dommeravhør av barn finnes i strpl. § 239, med tilhørende forskrift som utfyller bestemmelsen.⁹⁸ Forskriften supplerer i stor grad lovteksten, ved at den er mer detaljert. I tillegg er Justisdepartementets merknader til forskriften en sentral kilde.⁹⁹ Forarbeidene til loven gir også god veiledning, da disse gir momenter og vurderingsnormer for anvendelsen av regelverket.¹⁰⁰

4.2 Når skal dommeravhøret gjennomføres?

4.2.1 Aldersgrensen

Etter strpl. § 239 (1) 1 pkt. skal dommeravhør anvendes ”ved avhør av et vitne under 16 år”. Aldersgrensen for bruk av dommeravhør av barn er dermed 16 år, og første spørsmål knytter seg til hvorfor denne aldersgrensen er satt. Som vist i punkt 2.2.1, har aldersgrensen variert mellom 14 og 16 år, og den ble ved siste lovendring økt til 16 år.¹⁰¹ I forarbeidene til de siste endringer av aldersgrensen, foreslo utvalget enstemmig at aldersgrensen skulle heves fra 14 til 16 år.¹⁰² Begrunnelsen bak hvorfor lovgiver valgte å heve aldersgrensen er grundig redegjort for i forarbeidene:

”Barn og unge som har vært utsatt for slike forbrytelser er ofte traumatiserte og sårbare. Det er viktig at de så snart som mulig kan legge overgrepene bak seg og komme videre i livet. Det kan gå flere år fra anmeldelse til saken er endelig avgjort i rettsapparatet. Gjentatte avhør i retten i en periode av livet som er viktig for barnets eller den unges personlige utvikling, kan føre til ytterligere traumatisering og

⁹⁸ Dommeravhørsforskriften.

⁹⁹ Rundskriv fra Justis- og politidepartementet 23.10.1998, G-1998-70 (heretter rundskrivet).

¹⁰⁰ Se særlig NOU 2006:10, Fornærmede i straffeprosessen – nytt perspektiv og nye rettigheter.

¹⁰¹ Lov 7. mars 2008: Lov om endringer i straffeprosessloven mv. (styrket stilling for fornærmede og etterlatte), avsnitt IV.

¹⁰² Ot.prp. nr. 11 (2007-2008) Om lov om endringer i straffeprosessloven mv. (styrket stilling for fornærmede og etterlatte) punkt 9.5, særlig om avhør av mindreårige s. 51.

alvorlige psykiske skadevirkninger. Hensynet til siktedes forsvar og muntlighetsprinsippet taler riktignok mot en senket aldersgrense. Avspilling av dommeravhør fratar siktede muligheten til å avhøre vitnet direkte for den dømmende rett. Den dømmende rett fratas også muligheten til selv å stille spørsmål til vitnet. Disse hensynene er tungtveiende, men må etter utvalgets syn vike for de meget sterke hensyn som taler for at aldersgrensen settes opp. Hensynet til siktedes forsvar må ivaretas ved forsvarerens rett til å overvære avhøret og til å få stilt spørsmål til fornærmede.”¹⁰³

Utvalget viser her at det er sterke hensyn som kommer i konflikt ved å øke aldersgrensen fra 14 til 16 år. Det er hovedsakelig hensynet til siktedes rettssikkerhet som blir avveid mot hensynet til å skåne barnet i prosessen. Likevel blir det påpekt hvor viktig det er å begrense skadevirkningene for barn som har vært utsatt for vold eller overgrep, og dermed skåne barna for belastningen av å være tilstedet i en rettssal. Lovgiver valgte således å la siktedes rettigheter vike, til fordel for en skånsom behandling av barna.

Departementet viste til at barn som utsettes for seksuelle overgrep, er en særlig sårbar gruppe fornærmede. Derfor bør barn mellom 14 og 16 år få samme beskyttelse, slik at 16 år bør være aldersgrensen. Videre pekte de på at 16 år er sammenfallende med den seksuelle lavalder, slik at man med dommeravhørsordningen vil dekke de fleste tilfeller av seksuelle overgrep mot barn. I tillegg blir det fremhevet at en skånsom behandling av barnet veier tyngre enn det umiddelbare beviset.¹⁰⁴

Aldersgrensen for dommeravhør synes å være fastsatt på bakgrunn av en avveining av hensynet til bevisumiddelbarheten og rettssikkerheten, og på den annen side hensynet til en skånsom behandling av barnet. Det er et interessant utsagn fra departementet om at barn mellom 14 og 16 år bør få lik beskyttelse, slik at man derfor vil utvide aldersgrensen til 16 år. Da kan man spørre om ikke alle barn bør få denne beskyttelsen. Etter BK art. 1 menes med barn ethvert menneske under 18 år. Denne problematikken vil bli drøftet i punkt 5.2.1.

Et annet spørsmål som kan stilles er på hvilket trinn i saken aldersgrensen skal være avgjørende for hvorvidt barnet slipper å vitne i rettsmøte. Etter ordlyden i § 239

¹⁰³ NOU 2006: 10 s. 142.

¹⁰⁴ Ot.prp. nr. 11 (2007-2008) s. 53.

fremgår det ikke på hvilket tidspunkt alderen til vitnet får betydning, annet enn at aldersgrensen gjelder "ved avhør" av vitne under 16 år. En naturlig språklig forståelse er da at aldersgrensen på avhørstidspunktet er avgjørende. Hvorvidt dommeravhøret kan tre i stedet for barnets forklaring blir regulert av strpl. § 298, som gjelder ved hovedforhandlingen. Slik det følger av denne bestemmelsen skal opplesing, videoopptak eller lydopptak av en forklaring som et "vitne under 16 år" har gitt for en domstol etter reglene i § 239, tre i stedet for personlig avhør. Bestemmelsens ordlyd peker også her i retning av avhørstidspunktet er avgjørende for om barnet er fritatt fra å vitne for den dømmende rett.

Denne forståelsen av ordlyden samsvarer imidlertid ikke med lovens forarbeider. Det blir der fremhevet at det er alderen på det enkelte trinn i saken som skal være avgjørende.¹⁰⁵ Dersom barnet fyller 16 år før hovedforhandlingen, vil det måtte forklare seg som ordinært vitne i retten, selv om barnet har blitt avhørt utenfor rettsmøte. Det fremgår ikke av forarbeidene hvorfor man har valgt å la aldersgrensen på det enkelte trinn i saken være avgjørende, i stedet for å la barnets alder ved dommeravhøret være førende for hele prosessen.

Den forståelse som følger av forarbeidene, er også støttet opp i rettspraksis. I en kjennelse uttalte Høyesterett følgende i forhold til tidspunktet for når barnet er fritatt fra å vitne under hovedforhandling:

"Det sentrale formål med straffeprosessloven § 298 er å beskytte barn mot den belastning det er å måtte avgi forklaring under hovedforhandlingen. Ut fra dette formål må alderen på det tidspunkt da det er spørsmål om å avgi forklaring under hovedforhandlingen, være avgjørende. Det kan selvfølgelig diskuteres om hva som bør være den avgjørende alder. Det er imidlertid en lovgiveroppgave å fastsette denne, og lovgiveren har satt alderen til 14 år".¹⁰⁶

Som Høyesterett her viser til, er det formålet bak strpl. § 298 som blir avgjørende, slik at det derfor er alderen på tidspunktet for hovedforhandlingen som får betydning. Det blir også påpekt at det er lovgiver sin oppgave å eventuelt endre denne rettstilstanden. Videre viser de i kjennelsen til at hensynet mot at barnet blir avhørt flere ganger, både

¹⁰⁵ Ot.prp. nr. 11 (2007-2008) s. 54.

¹⁰⁶ HR-1994-878-S.

gjennom dommeravhør og som vitne i retten, ikke slår fullt til når vitnet før det nye avhøret når en høyere alder enn for den gruppen hvor man har definert det særlige beskyttelsesbehov.

Høyesterett begrunner altså denne forståelsen med formålet bak bestemmelsen. Her kan det imidlertid anføres at denne forståelsen kan medføre at barnet blir avhørt flere ganger. Først gjennom dommeravhør når det er under 16 år, deretter i retten hvis barnet da er over 16 år. Flere avhør er ikke i tråd med formålet bak bestemmelsen i strpl. § 239 jf. § 234. I den nevnte kjennelsen var Høyesterett inne på denne problematikken, men viste til at det var en lovgiveroppgave å endre denne forståelsen. Dersom regelverket skal være begrunnet i et ønske om å skåne barnet, taler barnets beste for at alderen ved det første avhøret skal være avgjørende for hvorvidt barnet slipper å vitne under hovedforhandling. Særlig når det gjelder barns rettssikkerhet er det uheldig at tidspunktet for hovedforhandling er avgjørende. Dersom barnet i utgangspunktet ble avhørt utenfor rettsmøte, men likevel må forklare seg i rettsmøte fordi saken trekker ut, er dette en stor brist for barnets rettssikkerhet da reglene ikke er tilstrekkelig klare og presise.

Slik gjeldende rett fremstår er det dermed for barn som nærmer seg 16 år bortimot tilfeldig hvorvidt de unngår å møte til hovedforhandling. En slik praktisering av reglene kan tvilsomt anses å verne om barnets interesser. Reelle hensyn taler således for at aldersgrensen ved første avhør skal være avgjørende for om barnet er unntatt personlig avhør under hovedforhandling. Like fullt må det basert på forarbeidene og høyesterettspraksis legges til grunn at det er alderen på tidspunktet for hovedforhandlingen som er avgjørende for hvorvidt barnet behøver å vitne for den dømmende rett eller ikke.

Et siste spørsmål vedrørende aldersgrensen er om 16-års grensen skal virke absolutt. Er det slik at yngre barn kan velge å forklare seg i retten, eller er de nødt til å bli avhørt utenfor rettsmøte, og finnes det muligheter for å la barn over 16 bli avhørt i dommeravhør? En naturlig språklig forståelse av "*vitne under 16 år*" tilsier at reglene kun får anvendelse på barn under 16 år.

Lovens forarbeider legger til grunn at 16-års grensen ikke skal virke absolutt slik at den er til hinder for de barn under 16 år som ønsker å forklare seg i retten, skal få mulighet til det.¹⁰⁷ Det blir og fremhevet at en slik avgjørelse må treffes ut fra momenter som fornærmedes alder og modenhet, og hvor belastende det antas å være for fornærmede å forklare seg i retten. Det fremgår videre at det umiddelbare beviset er det beste beviset. Det overlates dermed til en konkret helhetsvurdering av det enkelte barn hvorvidt det skal tillates å forklare seg i retten når det er under 16 år. Dersom barnet har et sterkt ønske om å forklare seg i retten, bør dette tillates der det ikke vil medføre ytterligere skadevirkninger for barnet. Når det gjelder hvem som avgjør om barnet kan forklare seg i retten, er dette dommeren, jf. *"når dommeren finner det ønskelig"*, se mer om dette i punkt 4.2.2.

Dommeravhør er et unntak, lovens hovedregel er bevisumiddelbarhet og forklaring i retten foran den dømmende rett. Har barnet et sterkt ønske om å vitne i retten, og hensynet til barnets beste taler for det, taler gode grunner for at dommeren må høre og legge vekt på hva barnet ønsker. På den annen side skal det foretas en konkret vurdering av barnet, slik at de barn som er tydelig preget og traumatisert blir avhørt utenfor rettsmøte. En slik forståelse av reglene vil også best ivareta barnets interesser.

Når det gjelder barn over 16 år, virker adgangen til å la seg avhøre utenfor rettsmøte mer restriktiv. Ordlyden gir ikke rom for å innfortolke en mulighet for barn over 16 år til å bli avhørt utenfor rettsmøte jf. § 239 *"vitne under 16 år"*. Det finnes heller ikke holdepunkter i lovens forarbeider for en annen fortolkning av ordlyden.

Forutsigbarheten av regelverket vil svekkes dersom ordlyden kan fortolkes så vidt at også vitner over 16 år kan avhøres utenfor rettsmøte. Etter gjeldende rett stenger dermed ordlyden for å la barn over 16 avhøres i dommeravhør, slik at aldersgrensen er ment å være absolutt i den forstand at reglene ikke kommer til anvendelse på de vitner som er over 16 år. Det kan likevel diskuteres om dette er i overensstemmelse med barnets beste og barns rettssikkerhet. Denne problematikken vil bli drøftet i punkt 5.3.1.

Etter gjeldende rett skal aldersgrensen ikke virke absolutt for barn under 16 år, de har muligheten til å la seg avhøre under hovedforhandling. For barn over 16 år, er

¹⁰⁷ NOU 2006: 10 s. 142.

aldersgrensen absolutt, slik at de under alle omstendigheter må la seg avhøre i rettsmøte.

4.2.2 Sakstyper

Strpl. § 239 (1) 1 pkt. slår fast at dommeravhør skal benyttes i saker *"om forbrytelse eller forseelse mot sedelighet"*. I tillegg er det et krav om at *"dommeren finner det ønskelig av hensyn til vitnet eller av andre grunner"*. Av bestemmelsens annet ledd fremgår det videre at dommeravhør også kan benyttes i *"saker om andre straffbare forhold når hensynet til vitnet tilsier det"*.

Det første spørsmålet som melder seg er hvilke saker som regnes som *"forbrytelse eller forseelse mot sedelighet"*.

Med sedelighet forstås saker som gjelder seksuallovbrudd. Sedelighetsaker er de sakene som reguleres av straffeloven kapittel 19 om seksualforbrytelser, og kapittel 38 ved forseelser mot sedeligheten.¹⁰⁸ Kapittel 19 ble på grunn av moderniseringen revidert ved endringslov i 2000, samtidig ble en rekke bestemmelser i kapittel 38 opphevet.¹⁰⁹ Dermed er det reelt sett kapittel 19 om seksualforbrytelser som konsumerer de fleste seksuallovbrudd og dermed anvendelsen av dommeravhørsreglene. Kapittel 19 gjelder mange ulike seksualkrenkelses, hvor loven benytter forskjellige uttrykk. De handlinger som omfattes er samleie, seksuell omgang, seksuell handling og seksuelt krenkende atferd. Begrepene samleie og seksuell omgang er tilsynelatende like, men seksuell omgang er ikke begrenset til kun å gjelde samleie. I teorien er det lagt til grunn at seksuell omgang i tillegg omfatter seksuelle handlinger av en viss intensitet.¹¹⁰ Videre blir begrepet seksuell handling i teorien ansett for å være et vidtgående begrep, men det er ment å ramme handlinger gjennom for eksempel beføling av kjønnsorganer eller bryster. Seksuelt krenkende atferd er den mildeste form, og et eksempel her kan være blotting.

¹⁰⁸ Almindelig borgerlig Straffelov av 22 mai 1902 nr. 10 (Straffelov).

¹⁰⁹ Loven ble endret ved lov nr. 76/2000.

¹¹⁰ Johs. Andenæs, *Spesiell strafferett og formuesforbrytelsene*, samlet utgave ved Kjell V. Andorsen, Oslo 2008, s. 139-141.

Regelverket vil altså ikke få anvendelse i saker hvor for eksempel et barn er vitne til at noen blir knivstukket. Dette kan kanskje oppleves som like traumatiserende som i de tilfeller hvor barn har vært vitne eller offer for et seksuallovbrudd. Etter gjeldende rett er det likevel bare overtredelser av straffelovens kapittel 19 og kapittel 38 som aktualiserer bruk av dommeravhør, slik at alle seksuallovbrudd rammes av regelverket.

I tillegg til at det må være en sak om sedelighet, fremgår det av § 239 at dommeren må finne det ønskelig at dommeravhør benyttes. Spørsmålet er da hva som ligger i kravet om at "*dommeren finner det ønskelig*". En naturlig språklig forståelse tyder på at dommeren er overlatt et fritt skjønn ved avgjørelsen av om dommeren ønsker å foreta avhøret utenfor rettsmøte. Det er med andre ord ikke noe automatikk i regelverket. Selv om vitnet er under 16 år, må dommeren i tillegg finne det ønskelig. Etter nåværende regler er det derfor opp til dommeren å avgjøre hvorvidt barnet skal bli avhørt utenfor rettsmøte. Spørsmålet blir da om denne vurderingen overlates helt til dommerens skjønn.

Lovens ordlyd gir ikke nærmere føringer. Formålet med bestemmelsen legger føringer på dommerens beslutning, slik at han bør se hen til at barnet skal skånes for belastningen i retten. I tillegg må han vurdere sin avgjørelse opp mot hva som er til barnets beste, noe som begrenser dommerens skjønnsmyndighet etter bestemmelsen. Videre er det i rundskrivet angitt momenter for dommerens vurdering.¹¹¹ Vitnets alder, modenhet og personlighet, samt sakens omfang og hvilke forhold vitnet skal forklare seg om, er veiledende kriterier i vurderingen av om forklaringen skal tas imot utenfor rettsmøte. Disse momentene vil være veiledende for dommeren når han skal avgjøre hvorvidt barnet og saken egner seg for dommeravhør. Dommeren har dermed ikke et fritt skjønn ved avgjørelsen, men det kan imidlertid anføres at dommeren kanskje har et for stort skjønn etter bestemmelsen. Denne problematikken vil bli drøftet i punkt 5.3.1.

Som vist er det altså først og fremst i saker om sedelighetsforbrytelser at dommeravhør benyttes. Lovteksten åpner imidlertid for å benytte dommeravhør også i andre saker. Spørsmål blir derfor hva som menes med at dommeravhør av barn også kan anvendes "*i saker om andre straffbare forhold når hensynet til vitnet tilsier det*", jf. § 239 (2). En

¹¹¹ Rundskrivet s. 9.

naturlig språklig forståelse av ordlyden, er at andre straffbare forhold er saker som er underlagt en straffesanksjon. Med andre ord alle overtredelser av straffelovens bestemmelser. Videre forstås ordlyden dit hen at hensynet til barnet er avgjørende for om annet ledd kommer til anvendelse.

Det synes derimot ikke som at ordlydsforståelsen og lovgivers vilje er samstemt. Bestemmelsen er tilsiktet de sakene hvor det vil være en *"særlig påkjennning"* for barnet å vitne i saken, eller saker hvor barnet bør skånes for belastningen ved gjentatte avhør.¹¹² Som eksempler fremhever forarbeidene tilfeller hvor barn skal forklare seg i en sak der det er mistanke om at barnet har vært utsatt for fysisk mishandling, eller der barnet har vært vitne til vold i nære relasjoner eller andre traumatiske hendelser.

Dermed vil det faktisk kunne tenkes at dommeravhør av barn kan bli aktuelt i alle straffesaker, da barnet kan tenkes å pådra seg traumer som følge av en rekke ulike hendelser. Dommeravhør av barn vil derfor kunne benyttes i eksemplet nevnt ovenfor hvor et barn er vitne til at noen blir knivstukket. I teorien blir det antatt at dommeravhør av barn gjelder for alle typer straffesaker, og at det ikke er av betydning hvilket straffbart forhold det gjelder.¹¹³

Strpl. § 239 (2) åpner altså for muligheten til avhør av barn utenfor rettsmøte også i saker som ikke gjelder seksuallovbrudd. Slik annet ledd fremstår etter gjeldende rett, utvider det anvendelsesområde noe for bruk av dommeravhør, da *"andre straffbare forhold"* favner videre enn saker som omfattes av bestemmelsens første ledd. Etter en gjennomgang av de relevante rettskildefaktorer, legges det til grunn at *"andre straffbare forhold"* gjelder alle straffesaker som er underlagt en straffesanksjon.

Bestemmelsens første ledd er en *"skal"*-bestemmelse, men regelen forutsetter likevel at dommeren i tillegg finner det ønskelig, slik at bestemmelsen ikke kan tolkes så absolutt. Regelen i annet ledd er en *"kan"*-bestemmelse, og fremstår da i utgangspunktet som en sikkerhetsventil for de tilfeller som ikke fanges opp av første ledd. Slik sett ivaretar

¹¹² NOU 2006: 10 s. 142.

¹¹³ Rønneberg/Poulssen s. 28-29.

bestemmelsen barnets beste og barns rettssikkerhet, ved at dommeravhør får anvendelse i flere straffesaker hvor barn er vitne eller offer.

Det blir fremhevet i forarbeidene at det ikke finnes noen oversikt over antall dommeravhør som blir gjort etter bestemmelsens annet ledd, det er dermed sannsynlig at dommeravhør hovedsakelig blir brukt i sedelighetssaker.¹¹⁴

Etter gjeldende rett skal dommeravhør av barn være hovedregelen i sak om forbrytelse eller forseelse mot sedeligheten, men kan også få anvendelse i saker om andre straffbare forhold.

4.3 Hvor skal dommeravhøret gjennomføres?

4.3.1 "Utenfor rettsmøte"

Dommeren skal ta i mot forklaringen "*utenfor rettsmøte*" jf. § 239 (1). Lovens ordlyd angir ikke flere retningslinjer for hvor avhøret skje, men en naturlig språklig forståelse av ordlyden er at avhøret ikke skal skje i en rettssal. Det kan da spørres om hvem som bestemmer valg av sted.

En begjæring om dommeravhør skal i utgangspunktet bringes inn for domstolen i rettskretsen der personen som avhøres bor, jf. strpl. § 12. Dette taler for at det er den enkelte dommer ved domstolen som avgjør hvor avhøret skal foretas. En slik forståelse følger også av strpl. § 239 (1) jf. "*dommeren tar i mot forklaringen utenfor rettsmøte*". Dermed er det dommeren som avgjør valg av sted for avhøret.

Da oppstår spørsmålet om dommeren har et fritt valg med hensyn til valg av sted for avhøret. Etter dommeravhørsforskriftens § 2 skal avhøret foretas på et sted med tilfredsstillende teknisk opptaksutstyr og hvor forholdene ligger til rette for at avhøret kan følges fra et siderom, hvis ikke hensynet til vitnet eller formålet med forklaringen taler for et annet sted. Det er dermed ikke helt valgfritt hvor avhøret skal avholdes, og forskriften medfører begrensninger i valg av sted. Det krever utstyr av god kvalitet, og i tillegg må det være mulig å følge avhøret fra et siderom. Dermed vil for eksempel et ordinært kontor som regel være utelukket.

¹¹⁴ NOU 2006: 10 s. 142.

Det følger også av rundskrivet at barnets hjem normalt er et lite egnet sted for avhøret, da det ikke har tilfredsstillende teknisk utstyr eller mulighet for å følge avhøret fra et siderom.¹¹⁵ Videre kan det være uheldig å ha avhøret i vitnets hjem, da overgrepet kan ha skjedd der. Avhøret bør derfor normalt foretas i spesialinnredede avhørsrom ved domstolene, politikamrene, barne- og ungdomspsykiatriske poliklinikker eller lignende.¹¹⁶

Dermed har man også eliminert barnets hjem som optimalt avhørssted. Likevel kan barnets ønske være å bli avhørt hjemme, noe som dommeren må ta hensyn til i vurderingen jf. *"hvis ikke hensynet til vitnet eller formålet med forklaringen taler for et annet sted"* i dommeravhørsforskriftens § 2. Dersom barnet har et sterkt ønske om å bli avhørt hjemme, stenger ikke ordlyden for en slik mulighet, og det bør derfor være mulig å etterleve et slikt ønske. En slik praktisering av reglene vil også samsvare best med barnets interesser. Ordlyden og dommeravhørsforskriften gir også rom for at Statens Barnehus kan benyttes som valg av avhørssted, da disse i høyeste grad må sies å tilfredsstille de tekniske kravene, i tillegg til at det er sted som er etablert nettopp for å skåne barnet for den belastningen et møte med rettsapparatet kan ha.¹¹⁷ Statens Barnehus skal også bidra til at barnet og dets omsorgspersoner møtes med høy barnefaglig kompetanse i barnevennlige omgivelser. Dermed er Statens Barnehus et viktig tilskudd til barn som vitne og eller fornærmet. Bruken av Statens Barnehus vil bli drøftet videre i kapittel 5.

At ordlyden er såpass åpen for valg av sted har både fordeler og ulemper for barnet. Fleksible regler med hensyn til valg av sted vil bidra til at den enkelte dommer kan ta hensyn til det enkelte barnet, noe som ivaretar hensynet til barnets beste. Dersom et barn har store vrangforestillinger med å la seg avhøre ved for eksempel et politikammer, vil dommeren kunne tilpasse avhørslokale i forhold til barnet. At dommeren tar hensyn til barnets ønske er også et viktig hensyn. Formålet med dommeravhøret er å danne grunnlag for bevis, noe som tilsier at man tilrettelegger slik

¹¹⁵ Rundskrivet s. 9.

¹¹⁶ *Ibid.*

¹¹⁷ Nærmere om Statens Barnehus i punkt 2.2.3.

at barnet faktisk klarer å avgi en forklaring. På den annen side vil fleksible regler medføre at dommeren har stor valgfrihet, og at barn blir avhørt ved ulike steder alt ettersom hva dommeren ønsker. Hensynet til likebehandling og lik ivaretagelse av barnets rettssikkerhet taler mot så fleksible regler.

På grunn av at det kan være store variasjoner med hensyn til vitnets personlighet og forhold til fremmede mennesker, tilsier dette at reglene for hvor avhøret avholdes er fleksible. Dette vil på best mulig måte få vitnet til å forklare seg, noe som igjen ivaretar formålet med avhøret.¹¹⁸ Det synes å trekke i retning av at de fleksible reglene eksisterer på grunn av barnet, og ikke av hensyn til at dommeren skal ha flere valgmuligheter. Formålet med fleksibiliteten er dermed å ivareta barnets interesser.

Etter gjeldende rett er det dermed ikke et bestemt sted for hvor avhøret skal avholdes, bortsett fra at stedet skal tilfredsstillende noen tekniske krav. Utover dette kravet, skal dommeren etterstrebe å finne et sted som er tilpasset vitnet og dets ønsker.

¹¹⁸ Rundskrivnet s. 9.

4.4 Hvordan skal dommeravhøret gjennomføres?

4.4.1 Om gjentatte avhør

Strpl. § 234 (2) siste punktum fastslår at; *"Gjentatt avhør skal så vidt mulig unngås"*. Ordlyden tyder da på at barnet helst skal avhøres en gang. Spørsmålet blir da hvor absolutt denne begrensningen mot gjentatte avhør av barnet er.

Det følger av dommeravhørsforskriftens § 13 at nytt avhør av vitnet kan foretas når det er påkrevet av hensyn til sakens opplysning og ikke hensynet til vitnet eller andre tungtveiende grunner taler mot det. Det fremheves videre at nytt avhør bør som hovedregel være supplerende, hvor det unngås å stille de samme spørsmål som ved første avhørt. Lovens forarbeider understreker at dommeren må veie hensynet til at gjentatte avhør så vidt mulig skal unngås av hensyn til barnet, mot hensynet til sakens opplysning og siktedes krav til en rettferdig rettergang.¹¹⁹ Det skal legges vekt på om det i den konkrete saken må antas å være en belastning for barnet å gjennomgå et nytt avhør. Det vil ofte, men ikke alltid være tilfellet. Det bør også legges vekt på om det finnes annet vesentlig bevismateriale i saken, noe som vil redusere behovet for et nytt avhør.

Forbudet mot gjentatte avhør synes å være begrunnet i hensynet til barnet, og ønsket om å skåne barnet i størst grad. Dette var også bakgrunnen for lovreformen i 1926, hvor man hevdet at gjentatte avhør kunne ha skadevirkninger for barnet og at den første forklaringen som oftest var den beste.¹²⁰ Derfor var siktemålet ved reformen at det første avhøret skulle være så grundig gjennomført at det ikke skulle være nødvendig med flere avhør av barnet. Samtidig må ikke gjentatte avhør gå på bekostning av et fullverdig avhør.

Slik det følger av rundskrivet, hevdes det i dag at de skadevirkninger gjentatt avhør kan ha for barn, er overdrevet.¹²¹ Det finnes heller ikke entydig dokumentasjon som tydelig viser at barnets forklaring i seg selv blir påvirket av at barnet har fortalt en ting flere

¹¹⁹ Ot.prp. nr. 33 (1993-1994) s. 26-27.

¹²⁰ Se punkt 2.2.1.

¹²¹ Rundskrivet s. 15.

ganger.¹²² Gjentatte avhør er derfor nødvendigvis ikke en ulempe for barnet. For enkelte barn tar det kanskje lengre tid før det er villig til å forklare seg om hva som har hendt, slik at barnet behøver å møte avhørspersonen flere ganger før det faktisk sier noe. Noen barn har et behov for å bli trygge på og bygge tillit til den personen som skal avhøre dem, noe som da medfører et behov for mer enn et avhør. Dermed vil ikke gjentatte avhør stride mot hensynet til barnets beste. Dersom barnets forklaring faktisk er det eneste beviset i saken, tilsier også dette at det bør være mulig å avhøre barnet flere ganger, slik at man får bekreftet eller avkreftet et anmeldt forhold.

Etter gjeldende rett er det adgang til gjentatte avhør, men siktemålet skal fortsatt være at det første avhøret er tilstrekkelig.

4.4.2 Bruk av "særlig skikket person"

Etter strpl. § 239 (1) jf. dommeravhørsforskriften § 5 skal dommeren "*som hovedregel tilkalle en særlig skikket person*" til å bistå ved avhøret eller foreta avhøret under dommerens kontroll. Det kan derfor spørres hva som menes med at dommeren "*som hovedregel*" skal tilkalle en særlig skikket person. Slik det følger av en naturlig språklig forståelse av lovens ordlyd, er det en presumpsjon for at dommeren skal benytte seg av en særlig skikket person ved avhøret, men at ordlyden ikke er til hinder for at dommeren selv foretar avhøret.

Forarbeidene støtter en slik ordlydsfortolkning. Departementet uttalte i forbindelse med lovendringen at lovens hovedregel bør være at dommeren skal tilkalle en særlig skikket person til å foreta avhøret under dommerens kontroll. Dommeren kan videre velge å la den særlig skikkede personen stå for gjennomføringen av avhøret alene, eller å la seg bistå av denne person.¹²³ Det er altså en plikt for dommeren til å vurdere bruk av særlig skikket person.

¹²² Rundskrivets s. 15.

¹²³ Ot.prp. nr. 33 (1993-1994) s. 22.

Selv om dommeren innkaller en særlig skikket person til å foreta avhøret, er det likevel dommeren som er ansvarlig for gjennomføringen av avhøret.¹²⁴ Det ville også vært betenkelig dersom en tilkalt avhørsperson skulle danne bevisgrunnlag for å få noen straffedømt, da beviset i tillegg må være lovlig innhentet.¹²⁵ Dette tilsier at avhørspersonen er underlagt restriksjoner for hva han kan spørre barnet om, og hvilke fremgangsmåter han bruker. Dommeren skal derfor konferere med den som skal foreta avhøret.¹²⁶

Ved at det som hovedregel skal tilkalles en særlig skikket person, vil dette bidra til å sikre barnets rettssikkerhet uavhengig hvilken rettskrets barnet faller inn under. I tillegg vil dette sikre at barn blir avhørt under like forutsetninger, dette vil igjen medføre at barns rettssikkerhet blir likt ivaretatt. Av hensyn til barnets beste er det også en fordel at barnet blir møtt av en person som har gode forutsetninger for å snakke med barn. Etter gjeldende rett er altså hovedregelen at dommeren innkaller en særlig skikket person til å bistå ved avhøret eller foreta avhøret under dommerens kontroll. Det er dommeren som er ansvarlig for gjennomføringen av avhøret, og skal påse at avhøret ligger innenfor de rettslige rammene og danner grunnlag for gyldig bevisstoff.

Da oppstår spørsmålet om i hvilke tilfeller dommeren selv kan foreta avhøret, og derfor ikke behøver å tilkalle en særlig skikket person. Ordlyden gir ikke svar på problemstillingen.

Det er forutsatt i forarbeidene at avhør uten bistandsperson etter omstendighetene vil kunne foretas dersom dommeren selv har opplæring i og erfaring med avhør av barn, eller dersom avhøret av hensyn til etterforskningen ikke kan utsettes.¹²⁷ I rundskrivet blir det også fremhevet at dommeren selv kan være godt skikket til å foreta avhøret, og at det derfor ikke i alle saker vil være grunn til å tilkalle en annen person til å foreta avhøret.¹²⁸

¹²⁴ Jf. strpl. § 294, dommeren skal "på embets vegne våke over at saken blir fullstendig opplyst". Dersom dommeren forsømmer denne plikten, er dette en saksbehandlingsfeil som kan føre til at dommen blir opphevet.

¹²⁵ Jf. den ulovfestede bevisavskjæringslæren.

¹²⁶ Dommeravhørsforskriften § 3 (2).

¹²⁷ Ot.prp. nr. 33 (1993-1994) s. 22.

¹²⁸ Rundskrivet s. 11.

Dommeren vil altså kunne gjennomføre avhøret selv i to tilfeller. For det første vil han kunne avhøre barnet selv dersom han har tilstrekkelig erfaring med avhør av barn. Dette tilsier at dommeren har gjennomgått kurs i avhørsteknikker av barn, eller at hans erfaring som dommer gir han tilstrekkelig kompetanse i å snakke med barn. Dersom dommeren har fullgod erfaring i avhør av barn, vil det for retten være tidsbesparende og effektivt å la dommeren selv avhøre barnet. Det vil også bli overflødig å tilkalle en særlig skikket person dersom dommeren selv er særlig skikket.

For det andre vil sakens karakter medføre at dommeren kan avhøre barnet. Dette vil være aktuelt dersom saken er akutt, og avhøret ikke kan utsettes, eller vente til særlig skikket person blir innkalt. Av hensyn til beviset er det i de akutte sakene viktig å få avhørt barnet umiddelbart etter at forholdet er anmeldt, og da kan det ikke ventes på å tilkalle en særlig skikket person. Selv om lovens forarbeider særlig fremhever de to nevnte eksempler, åpner lovens ordlyd at dommeren kan foreta avhøret i flere tilfeller. Da hovedregelen er at dommeren skal tilkalle en særlig skikket person, er det nærliggende å tro at dersom dommeren skal gjennomføre avhøret selv, så er det spesielt i de to nevnte tilfeller at det skal skje.

Dernest blir spørsmålet hvem som kan være en "*særlig skikket person*" i denne sammenhengen. En naturlig språklig forståelse av ordlyden peker i retning av at vedkommende må inneha en slik kompetanse og erfaring som gjør at han egner seg til å prate med og forstå barn.

Det fremgår ikke av lovteksten hvem som anses for å være en "*særlig skikket person*". Departementet legger i forarbeidene til grunn at vedkommende bør ha særlig kjennskap til barns tale- og væremåte, og også være fortrolig med rettsvesenets krav til avhøret.¹²⁹ I tillegg bør vedkommende ha evne til å skape den tillit og kontakt som er nødvendig for å få avhørspersonen i tale.¹³⁰

Det er med andre ord ikke tilstrekkelig at vedkommende kun har kompetanse innenfor å snakke med og forstå barn. I tillegg bør han være fortrolig med rettsvesenets krav til

¹²⁹ Ot.prp. nr. 33 (1993-1994) s. 22.

¹³⁰ *Ibid.*

avhøret. Med dette forstås at vedkommende må ha innsikt i en del straffeprosessuelle regler, og dermed utelukker denne begrensningen en del personer. Videre er det heller ikke tilstrekkelig at vedkommende person kun har relevant utdanning, men på den annen side stilles det ingen formelle krav til den særlig skikkede personen. De som kan være "*særlig skikkede personer*" er derfor mange.

Utfyllende regler om hvem som kan være en særlig skikkede person følger av dommeravhørsforskriftens § 6. Som hovedregel bør en tjenestemann innen politiet med særlig erfaring i etterforskning av saker som gjelder barn, tilkalles som en særlig skikkede person. Ut fra behovet i den enkelte sak kan også andre fagpersoner tilkalles som særlig skikkede person, hvis de har særlig erfaring med barn.

Slik det følger av dommeravhørsforskriften bør det som hovedregel tilkalles en tjenestemann innen politiet med særlig erfaring i etterforskning av saker som gjelder barn. Polititjenestemenn er opplært og trent i avhørsteknikk, og vet hva som er nødvendig i forhold til etterforskningen.¹³¹ Denne personen vil da tilfredsstille både kravet til å kunne kommunisere med barn og har kompetanse når det gjelder de rettslige sidene av kravet. Dette utelukker fortsatt ikke at andre enn tjenestemenn innenfor politiet kan være avhørsperson, slik at personkretsen fortsatt er stor.

Videre må dommeren ta avgjørelsen om hvilken fagperson som skal tilkalles ut fra den enkelte sak og lokale forhold og muligheter.¹³² Dermed vil ikke ordningen bli lik over hele landet, da det er begrensede valgmuligheter av avhørspersoner ved de små distriktene kontra i de store byene. Slik sett kan det være uheldig for et barn fra et lite sted dersom det ikke finnes noen med tilstrekkelig kompetanse til å avhøre barn, og barnet derfor blir avhørt av en person som ikke anses som særlig skikkede. Det er svært uheldig dersom geografiske forskjeller medfører at barn blir behandlet ulikt gjennom straffeprosessen. Dette samsvarer dårlig med hensynet til barnets beste og barnets rettsikkerhet. Dersom reglene skal ivareta barnets interesser fullt ut, bør barna ha like muligheter til å bli avhørt av særlig skikkede person uavhengig hvor i landet de bor. I

¹³¹ Rundskrivets s. 11.

¹³² Innst.O.nr. 39 (1993-1994) s. 6.

forhold til hvem som skal avhøre barnet, er det desto viktigere med klarere regler for å sikre et forsvarlig avhør av barnet.

Etter gjeldende rett er altså mange ulike personer som kan være en "*særlig skikket person*", da det ikke stilles formelle krav til avhørerne.

Loven gir ingen holdepunkter for hvem som skal velge ut en "*særlig skikket person*". En naturlig forståelse av formuleringen "*dommeren skal som hovedregel tilkalle...*", er at dommeren utpeker hvem som skal avhøre barnet. Det er dommeren som er ansvarlig for gjennomføringen av avhøret, selv om avhøret ikke finner sted i retten.¹³³ Dette taler for at det er dommeren som er pliktsubjekt etter bestemmelsen, og dermed ansvarlig for valg av hvem som er kvalifisert som "*særlig skikket person*".

Etter dommeravhørsforskriftens § 6 fjerde ledd, bør påtalemyndigheten i begjæringen om dommeravhør anbefale avhørsperson i saken. Behovet i den enkelte sak kan variere ut fra for eksempel barnets kjønn, alder og psykiske forhold. Politiet er som regel best egnet til å vurdere dette og derfor anbefale den avhørspersonen som er best egnet til å avhøre det aktuelle barnet.¹³⁴ Dette fremstår som en fordelaktig regel for barnet, da politiet kjenner saken best, og derfor kan anbefale en konkret avhørsperson for det aktuelle barnet og saken. Videre er det påtalemyndigheten som har bevisbyrden i straffesaker, slik at de vet hva de ønsker belyst ved avhøret, og som er av betydning for å danne bevis i saken.¹³⁵ Etter gjeldende rett er det derfor dommerens oppgave å avgjøre hvem som skal være en "*særlig skikket person*" for det aktuelle avhør. I de tilfeller hvor påtalemyndigheten har foreslått en spesiell person for avhøret, bør dommeren ta hensyn til dette.

Dernest oppstår spørsmålet om man skal tilpasse avhørspersonen av hensyn til barnets ønsker. Ordlyden gir ingen veiledning på spørsmålet, forarbeidene gir noe veiledning. Forarbeidene understreker at av hensyn til avhørets bevisverdi, må den person som avhører barnet ikke tidligere ha hatt noen behandlingsfunksjon på barnet. Dersom det

¹³³ Strpl. § 239 (1) 2 pkt. jf. dommeravhørsforskriftens § 5.

¹³⁴ Rundskrivets s. 11.

¹³⁵ Johs. Andenæs, *Alminnelig strafferett*, 5. utgave ved Magnus Matningsdal og Georg Fredrik Rieber-Mohn, Oslo 2004, s. 102.

eksisterer en slik tidligere forbindelse mellom barnet og avhørspersonen, vil det under straffesaken lett kunne påstås at barnet og avhørspersonen kan ha snakket om overgrepet. Dette vil kunne bidra til å svekke troverdigheten av det barnet har fortalt.¹³⁶ Dette tilsier at for eksempel barnets lege eller lærer ikke bør benyttes som avhørsperson.

Det samme utgangspunktet er inntatt i rundskrivet, men her blir det og poengtert at barnet helt unntaksvis vil kunne foretas av en person barnet har tillit til. Slike individuelle vurderinger vil det være behov for begrunnet i barnets alder og personlighet, dets modenhet og sakens art. Dette er særlig aktuelt der hvor barnet er innesluttet, og derfor kun vil fortelle noe dersom de har en særlig tillit til avhørspersonen.¹³⁷ Dermed vil man i stor grad tilrettelegge avhørspersonen i forhold til barnet, slik at man ivaretar barnets interesser.

¹³⁶ NOU 1992: 16 s. 50.

¹³⁷ Rundskrivet s. 11.

4.4.3 Video- og lydopptak

Det følger videre av strpl. § 239 (1) at avhøret ”skal tas opp ved videoopptak og om nødvendig ved eget lydopptak når det er mulig og ikke hensynet til vitnet eller formålet med forklaringen taler mot det”. Likelydende bestemmelse følger av dommeravhørsforskriftens § 11. Ordlyden taler for at videoopptak skal være førstevalget og hovedregelen, men slik at det vil kunne tenkes unntak der hensynet til vitnet taler mot bruk av video. Spørsmålet blir da om i hvilke tilfeller som kan medføre at man ikke velger å bruke videoopptak.

Slik det følger av ordlyden skal man tilpasse bruken av videoopptak i forhold til det barnet som skal avhøres. Dersom barnet gir uttrykk for at det ikke ønsker å bli filmet, er dette noe som må tas hensyn til. En slik forståelse av ordlyden vil også ivareta hensynet til barnets beste. Det følger av forarbeidene at videoopptak av forklaringen er en viktig rettssikkerhetsgaranti, men holdt opp mot den påkjenning det kan være for barnet å bli filmet, kan ikke påbudet gjøres helt unntaksfritt.¹³⁸ Dette gjelder for eksempel i de tilfeller hvor barnet har blitt filmet i en overgrepssituasjon. Det er åpent for å gjøre unntak fra hovedregelen i disse tilfellene. En slik praktisering av regelen støttes også opp av hensynet til barnets beste, slik at man avstår fra å filme avhøret der barnet har store problemer med det.

Dernest oppstår spørsmålet om hvilke tilfeller som ikke aksepteres som årsak til avstå fra å filme avhøret. Det følger videre av forarbeidene at rent praktiske hensyn ikke kan aksepteres som begrunnelse for ikke å bruke videoopptak ved dommeravhøret.¹³⁹

Dermed kan man ikke la være å foreta videoopptak dersom eksempelvis domstolen ikke har slikt utstyr, da må man velge et sted som har tilfredsstillende teknisk utstyr.

Ordlyden kan dermed ikke tolkes absolutt, det finnes unntak. Etter gjeldende rett skal avhøret tas opp på video, med mindre hensynet til vitnet eller mangel på teknisk utstyr taler mot.

Dersom det blir besluttet å filme dommeravhøret, kan det stilles spørsmål ved hvordan man gjennomfører avhøret. Etter dommeravhørsforskriftens § 12 skal vitnet som

¹³⁸ Ot.prp. nr. 19 (1996-1997) s. 7.

¹³⁹ Innst.O. nr. 51 (1996-1997) s. 3.

hovedregel orienteres om hvem som følger med på avhøret og hvor de befinner seg. I tillegg skal vitnet som hovedregel orienteres om at det foretas video- og/eller lydopptak. Det må kunne påstås at det er uheldig at barnet ikke alltid blir opplyst om at avhøret blir filmet. Avhøret inneholder sensitiv informasjon, hvor barnet er i en sårbar posisjon. Hva som er bakgrunnen for denne regelen fremkommer ikke, men det antas å være i tilfeller hvor barnet blir urolig og dermed ikke klarer å gi et avhør at man derfor unnlater å informere om dette. Likevel er det fortsatt oppsiktsvekkende at man kan unnlate å gi barnet informasjon om at det blir filmet.

Det er også forutsatt i forarbeidene at det er viktig at opptaksutstyret installeres diskret.¹⁴⁰ Vitnet skal ikke bli distraheret under avhøret. I tillegg bør videoen være av en slik kvalitet at samtlige personer i avhørsrommet fremkommer i videoen. Det er også viktig at vitnets og avhørspersonens ansiktsuttrykk og bevegelser kommer med. Kvaliteten på beviset vil være sterkere gjennom video, enn kun gjennom lyd, da du får se hvordan vitnet reagerer på spørsmål, og hvordan det oppfører seg. Et videoopptak vil derfor være nærmest en ordinær vitneførsel i retten kontra kun lydopptak. Dersom avhøret blir foretatt på et sted med slikt utstyr blir ikke barnet forstyrret av alt rundt.

¹⁴⁰ Innst.O. nr. 51 (1996-1997) s. 3.

4.4.4 Tidsfristen

Det følger av § 239 fjerde ledd at avhør etter første ledd ”skal foretas innen 2 uker” etter at anmeldelse av den straffbare handlingen er inngitt til politiet, med mindre ”særlige grunner” tilsier at det foretas senere. En naturlig språklig forståelse av ordlyden er at fristen for dommeravhør ikke er absolutt, men at avhøret helst skal skje før 2 uker, jf. ”innen”. Fristen kan unntaksvis oversittes dersom ”særlige grunner” foreligger. I forlengelsen av bestemmelsens ordlyd, kan det spørres om i hvilke tilfeller man skal foreta avhøret innen 2 uker. Det fremgår klart av forarbeidene at avhøret i noen tilfeller bør foretas meget raskt:

”Særlig i akutte saker, for eksempel der barnet nylig er misbrukt av en fremmed eller nylig har betrodd seg til noen om et pågående misbruk fra nærstående, bør derfor dommeravhør holdes meget raskt, og helst innen få døgn”.¹⁴¹

Slik det følger av forarbeidene må man se hen til sakens karakter. Det følger også av rundskrivet at avhøret bør skje umiddelbart, eksempelvis når alvorlige overgrep nettopp har funnet sted, og vitnet i avhør vil kunne gi opplysninger som kan føre til sikring av tekniske bevis og ivareta øvrige etterforskningsmessige hensyn.¹⁴² I slike tilfeller bør det legges stor vekt på politiets vurdering av situasjonen.¹⁴³ De tilfeller som da krever at avhøret skal skje innen 2 uker, er de tilfeller som er akutte og hvor etterforskningsmessige hensyn må ivaretas. Det er også i saker hvor barnet nylig er utsatt for et overgrep, at det er viktig avhøret foretas meget raskt for å forhindre ytterligere skadepåvirkninger hos barnet. Hendelsen er da fortsatt klart i minne hos barnet, og barnet har ikke blitt påvirket av personer rundt om hva det skal forklare seg om. Det er også en forutsetning at dommeravhør av barn må prioriteres, slik at andre gjøremål i retten og i politiet må utsettes.¹⁴⁴ Dette gir viktige signaler om at dommeravhør av barn er saker som skal komme i første rekke, og at man derfor gjør sitt ytterste for å få fremgang i saker hvor barn skal avhøres. En slik praktisering av reglene støttes også opp av hensyn til barnets beste og barns rettssikkerhet, ved at barna ikke behøver å måtte vente på å bli avhørt.

¹⁴¹ NOU 2006: 10 s. 142.

¹⁴² Rundskrivet s. 10

¹⁴³ *Ibid.*

¹⁴⁴ Ot.prp. nr. 11 (2007-2008) s. 53.

Selv om lovens utgangspunkt er en frist på to uker, åpnes det for at dommeravhør i noen tilfeller kan skje senere. Neste spørsmål blir om i hvilke saker man kan foreta avhøret på et senere tidspunkt. Av ordlyden kan man utlede at "*særlige grunner*" må gjelde noe utenom det vanlige, og at dette må være tungtveiende grunner, da avhøret som utgangspunkt skal foretas innen 2 uker. Lovens forarbeider fremhever følgende om saker som kan medføre at avhøret blir foretatt på et senere tidspunkt:

"I andre saker kan det være tale om en mistanke som har utviklet seg over tid om at et barn blir misbrukt, for eksempel av nærstående, men uten at barnet har betrodd seg til noen. I slike saker kan det være viktig både for dommeravhørets kvalitet og for etterforskningen at dommeravhøret blir grundig forberedt og koordinert med andre etterforskningsskritt, slik som pågripelse av mistenkte, ransaking av mistenktes bolig osv. Det kan være viktigere å ha nok tid til forberedelse enn at dommeravhøret kommer meget raskt".¹⁴⁵

Som forarbeidene viser til, vil det i noen saker være viktig av hensyn til dommeravhørets kvalitet og etterforskningen at avhøret først kommer etter en tid.¹⁴⁶ Rundskrivets fremholder også at det kan foreligge en særlig grunn i tilfeller hvor det er uheldig for etterforskningen at avhøret foretas så tidlig. Det kan være behov for å avhøre andre først, og det kan være uheldig for enkelte vitner å bli avhørt så raskt.¹⁴⁷

Begrensningen "*særlige grunner*" ser dermed i hovedsak ut til å knytte seg til etterforskningmessige hensyn. Siden siktemålet med avhøret er å danne grunnlag for hvorvidt påtalemyndigheten velger å ta ut tiltale eller ikke, taler også dette for at etterforskningen bør være gjennomtenkt og forberedt, slik at det må foreligge en adgang til å oversitte 2 ukers fristen. Det kan også tenkes at avhøret ikke kan gjennomføres innen tidsfristen på grunn av barnets tilstand, noe som kan være til hinder for et raskt avhør. En slik årsak er klart tungtveiende, slik at man ikke kan tvinge et barn til å bli avhørt på et sårbart tidspunkt. Dette taler for at fristen er noe skjønnsmessig, og dermed vil ordningen være begrunnet i hensynet til barnets beste ved at man tilpasser avhørstidspunktet til barnet.

¹⁴⁵ NOU 2006: 10 s. 142.

¹⁴⁶ *Ibid.*

¹⁴⁷ Rundskrivets s. 10.

Det momentet som taler mot at det foreligger en adgang til å foreta avhøret på et senere tidspunkt, er hensynet til det enkelte barnet. Av hensyn til barnets rettssikkerhet er det uheldig for barnet at det ikke er en bestemt frist for å avhøre barnet, noe som kan bidra til at politiet ikke prioriterer dommeravhør av barn. Slik det fremstår etter gjeldende rett må tidsfristen sammenholdes med politiets etterforskning og viktigheten av et raskt avhør.

Et siste spørsmål vedrørende tidsfristen er hvorvidt det får noen konsekvenser dersom fristen brytes. Loven gir ingen holdepunkter for hva som skjer dersom fristen oversittes. Etter dommeravhørsforskriftens § 4 skal årsaken til at avhøret ikke har skjedd innen fristen opplyses i protokollen for avhøret jf. dommeravhørsforskriftens § 14 bokstav g.

Det får dermed ikke noen konsekvenser at fristen oversittes utover at dette blir notert i protokollen for avhøret. På denne måten vil man få kartlagt hvorfor avhøret ikke skjedde innenfor fristen, slik at det årsaken til hvorfor avhøret ikke ble tatt innenfor fristen var begrunnet enten av hensyn til barnet eller av etterforskningen. På den annen side er det kanskje en brist i regelverket at det ikke får noen særlig konsekvens at fristen ikke holdes. Dette vil kunne medføre at politiet ikke prioriterer arbeidet på en måte som gjør at dommeravhør av barn skal komme før andre oppgaver.

5. Blir barnets interesser tilstrekkelig ivaretatt?

5.1 Innledning

I det foreliggende kapittel vil jeg foreta en rettspolitisk vurdering av hvorvidt barnets interesser blir ivaretatt gjennom regelverket knyttet til dommeravhør.¹⁴⁸ Som vist til i punkt 1.2 foreligger det et konkret forslag til endringer av regelverket, og jeg vil ta utgangspunkt i noen av disse endringene. Med bakgrunn i de relevante barnerettslige hensyn og prinsipper i kapittel 3, er siktemålet med dette kapittelet å undersøke hvorvidt de foreslåtte endringene i større grad ivaretar barnets interesser enn hva gjeldende rett gjør.

5.2 Foreslåtte endringer

Det synes noe uklart hva som faktisk er status i dag vedrørende de foreslåtte endringene som følger av stortingsvedtaket av juni 2014.¹⁴⁹ Under Stortingets spørretime 5 november 2014 ble det stilt spørsmål om når vedtaket skulle gjennomføres.¹⁵⁰ Justisminister Anders Anundsen omtalte da stortingsvedtaket som et lovforslag som etter regjeringens mål skal gjelde fra sommeren 2015. Det offisielle navnet på dokumentet er slik det fremstår i dag et stortingsvedtak og ikke et lovforslag. Det foreligger dermed ikke et konkret lovforslag på foreslåtte endringer. I en tiltaksplan fra barne-, likestillings-, og inkluderingsdepartementet er videreutviklingen av Statens Barnehus gjort til eget tiltak.¹⁵¹ Det følger av tiltaket at Justis- og beredskapsdepartementet arbeider med prop. L om endringer i straffeprosessloven knyttet til avhør av særlig sårbare personer i straffesaker, og en ny forskrift om samme emne. En prop. L er en forkortelse for proposisjon til Stortinget fra regjeringen om forslag til vedtak vedrørende lovarbeid.¹⁵² Målet er i følge justisministeren at lovendringene og ny forskrift skal tre i kraft i løpet av 2015. Status i dag er imidlertid at det ikke foreligger et konkret lovforslag på området, men at Stortinget i stortingsvedtak har vedtatt hvilke endringer de ønsker å få lovfestet.

¹⁴⁸ Se punkt 1.4.

¹⁴⁹ Innst. 269 S (2013-2014) s. 5.

¹⁵⁰ Stortingets spørretime 5 november 2014, spørsmål nr. 12.

¹⁵¹ En god barndom varer livet ut. Tiltaksplan for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom (2014-2017), Barne-, likestillings-, og inkluderingsdepartementet, tiltak 28, s. 29.

¹⁵² <https://snl.no/Prop. L> (Sist lest 01.12.14).

De endringer som vil være gjenstand for vurdering i dette kapitlet er det som følger av stortingsvedtaket.¹⁵³ Det er foreslått flere nye endringer, men ut fra oppgavens omfang og faglig forankring, vil ikke alle forslagene bli drøftet. Blant de forslag som ikke vil bli behandlet er vedtaket som omhandler behovet for å utdanne flere leger med sosialpediatrisk kompetanse.¹⁵⁴ I tillegg skal det utredes hvilke tiltak som kan iverksettes for å styrke kapasiteten for medisinske undersøkelser av barn som mistenkes for å ha vært utsatt for seksuelle overgrep, dette vil heller ikke bli behandlet. Under synsvinkelen når dommeravhøret skal gjennomføres vil jeg først diskutere om dommeravhør bør benyttes for alle barn. Deretter skal jeg diskutere et forslag knyttet til hvor dommeravhør skal skje, nemlig om bruk av Statens Barnehus bør bli obligatorisk. Til slutt skal jeg diskutere et forslag knyttet til hvem som skal lede dommeravhøret.

5.3 Bør dommeravhør benyttes for alle barn?

Her skal følgende vedtak vurderes:

”Stortinget ber regjeringen gjøre bruk av barnehus ved dommeravhør obligatorisk for barn under 16 år som har vært utsatt for vold eller overgrep, eller vitne til slike saker, der dette er til det beste for barnet”.¹⁵⁵

Det første som kan drøftes er videreføringen av 16 år som aldersgrense. Etter BK art. 1 jf. vergemålsloven § 2 bokstav a er alle personer under 18 år ansett for å være barn i lovens forstand.¹⁵⁶ Ved at vi i Norge har vedtatt BK, erkjenner vi også at barn har en svakere rettsposisjon enn voksne, slik at vi da også bør gi barn en ekstra beskyttelse. Derfor kan man spørre hvorfor ikke alle barn fortjener samme beskyttelse, slik at alle barn får muligheten til dommeravhør. Dersom man unngår å oppstille en bestemt aldersgrense av barnet, og lar alle under 18 år være omfattet av bestemmelsen, kan dommeren foreta en konkret vurdering av det enkelte barn for å vurdere om det er ønskelig av hensyn til barnet å avhøre det utenfor rettsmøte. Dette vil også bidra til at prinsippet om barnets beste blir gjennomført fullt ut. Hensynet til barnets rettssikkerhet taler også for at regelverket gjelder for alle barn.

¹⁵³ Innst. 269 S (2013-2014) s. 5.

¹⁵⁴ *Ibid.*

¹⁵⁵ *Ibid.*

¹⁵⁶ Lov 26 mars 2010 nr. 9 om vergemål (vergemålsloven).

Videre medfører det nye forslaget at dommeravhør av barn skal benyttes for barn under 16 år der dette er til det beste for barnet.¹⁵⁷ Dette innebærer både en endring og videreføring av gjeldende rett. Slik det følger av gjeldende rett er også aldersgrensen 16 år jf. strpl. § 239. Det som er endret er at barnets beste er inntatt i bestemmelsen. Dette medfører at prinsippet om barnets beste får en sterkere forankring, slik at det ikke skal foreligge tvil rundt hvorvidt prinsippet skal vurderes ved gjennomføringen av reglene. At barnets beste skal være det styrende for om dommeravhør skal benyttes, synes positivt i lys av prinsippet om barnets beste. At dette også tas inn som vurderingskriterium her er godt i samsvar med BK og den rolle barnets beste allerede har i norsk rett. Barnets beste kan videre styrke vektleggingen av det enkelte barnets meninger, og er med på å flytte fokus fra dommerens ønsker og vurderinger til det konkrete barnets situasjon. En innvendig kan være at barnets beste er et upresist og vagt vurderingskriterium. Imidlertid er ikke dette en alvorlig innvendig da barnets beste alt er godt kjent som prinsipp i norsk rett. Alt i alt synes innføringen av barnets beste som vurderingskriteriet i disse sakene som en endring som i større grad er egnet til å ivareta barnets interesser.

Som det fremgikk av forrige kapittel under punkt 4.2.1 er det en del usikkerhetsmomenter tilknyttet aldersgrensen. Ved siste lovendring i 2008 ble aldersgrensen økt til 16 år, som signaliserer et ønske om å beskytte barn ytterligere. I rapporten fra arbeidsgruppen ble alderen foreslått senket til 15 år.¹⁵⁸ De begrunnet aldersgrensen med et ønske om en samordning og forenkling av regelverket, og viste blant annet til at 15 år er sammenfallende med den strafferettslige lavalder. Det tyder på at det foreligger en del uenighet ved å oppstille en konkret aldersgrense ved bruk av dommeravhør.

Det er sterke hensyn som taler for og mot en gitt alder. Barn er i tillegg en stor og uensartet gruppe, hvor alderen strekker seg fra 0 til 18 år. Noe som er til det beste for et barn, er ikke nødvendigvis det beste for et annet barn. Dette taler mot en konkret aldersgrense, noe som kanskje indikerer at regelverket bør være mer skjønnsmessig når det kommer til selve aldersgrensen. På den annen side tilsier hensynet til

¹⁵⁷ Innst. 269 S (2013-2014) s. 5.

¹⁵⁸ Rapporten fra Sæverud-utvalget s. 45.

forutberegneligheten at regelverket er klart, slik at det ikke skal være usikkerhetsmomenter knyttet til hvorvidt beviset vil bli ført direkte for den dømmende rett, eller som videoopptak. I tillegg vil effektiviteten og kostnadene rundt dommeravhør av barn kunne øke dersom ordningen gjelder alle barn, og derfor medføre en større belastning på rettsapparatet. Dette tilsier at de yngste barna bør bli prioritert ved dommeravhør fremfor de eldste barna, da de har en enda svakere rettsposisjon enn de eldste barna. Ut fra barnets beste har de yngste barna et større behov for en skånsom behandling, slik at de små barna derfor blir prioritert foran de eldre. Aldersgrensen for dommeravhør av barn bør derfor være 18 år, men slik at barnets beste skal være førende for hvorvidt dommeravhør blir gjennomført.

I forlengelsen av dette bør også tidspunktet for når aldersgrensen skal være avgjørende drøftes. Det foreligger en del usikkerhetsmomenter vedrørende tidspunktet for når aldersgrensen skal være avgjørende. Det kan argumenteres for at tidspunktet for hovedforhandlingen i stedet for avhørstidspunktet skal være avgjørende. Konsekvensen av at avhørstidspunktet er avgjørende er at barnet blir beskyttet på et trinn av saken, for deretter å bli behandlet som et ordinært vitne. Det foreligger ingen direkte forslag på å endre denne rettstilstanden. I rapporten fra Sæverud-utvalget er det foreslått at alderen på tidspunktet for første avhør skal være avgjørende for om barnet må møte i hovedforhandling eller ikke.¹⁵⁹ Sæverud-utvalget hevder at ordningen i dag er lite reell for de som på avhørstidspunktet er nær 16 år, slik at konsekvensen blir at mange barn mister muligheten til dommeravhør på grunn av lang etterforskning og kapasitetsproblemer.¹⁶⁰ Dersom regelverket skal virke etter sin hensikt, burde tidspunktet for første avhør være førende for hele prosessen, slik at barnet reelt sett blir skånet fra belastningen en vitneopptreden i retten kan ha. Dette vil også være best i tråd med barnets beste, og videre sikre barns rettssikkerhet fullt ut. Sammenlignet med siktedes rettssikkerhet vil ikke dette være betenkelig, da han allerede vet at når barnet blir avhørt første gang, vil ikke beviset bli ført direkte for den dømmende rett. Det vil ikke være i tråd med hensynet til barnets beste at barnet ikke blir fritatt fra å vitne i retten fordi politiet ikke prioriterer slike saker, og barnet blir 16 år før hovedforhandling. Det foreligger imidlertid ikke endringsforslag med hensyn til dette

¹⁵⁹ Rapporten fra Sæverud-utvalget s. 45.

¹⁶⁰ *Op.cit.* s. 44-45.

spørsmålet nå, men det gjenstår å se om dette vil bli tatt opp i arbeidet med lovendringen.

Videre innebærer det nye forslaget at dommeravhør skal brukes der barnet har vært utsatt for vold eller overgrep, eller vitne til slike saker. Som vist til under punkt 4.2.2 skal dommeravhør av barn primært benyttes i sedelighetssaker, men etter § 239 annet ledd kan dommeravhør også brukes i saker om andre straffbare forhold. Dommeravhør *kan* derfor foretas i alle straffesaker hvor barn er involvert. Det nye forslaget innebærer en klargjøring med hensyn til når man skal bruke dommeravhør av barn.

Vurderingsnormen "*vold og overgrep*" rammer vidt, noe som innebærer at anvendelsesområdet for reglene blir noe utvidet. Denne presiseringen samsvarer bedre med hensynet til barns rettssikkerhet, da kanskje flere barn får muligheten til dommeravhør. Likevel kan det stilles spørsmål om hvorfor det ikke oppstilles som en generell regel at barn får mulighet til dommeravhør i alle saker som angår barn. Dersom alle barn fikk anledning til dommeravhør uten hensyn til hva saken gjelder, ville dette være best i overensstemmelse med barnets beste, og sikre barns rettssikkerhet i større grad, da barn blir skånet i alle saker som angår dem.

Det nye forslaget innebærer videre også en endring med hensyn til dommerens skjønn. Etter gjeldende rett som vist ovenfor i punkt 4.2.2 har dommeren et stort skjønn ved avgjørelsen av om dommeravhør skal benyttes. Dommerens frihet med hensyn til hans skjønnsmyndighet medfører i praksis at barns interesser blir ulikt ivaretatt alt ettersom hvilken dommer som avgjør saken. Etter det nye forslaget følger det ikke et krav om at dommeren må finne det ønskelig at dommeravhør skal gjennomføres. Dette innebærer en stor endring sammenlignet med gjeldende rett, da flere barn får muligheten til dommeravhør. Dersom det nye forslaget blir gjort til lov, vil dette sikre barns rettssikkerhet i større grad enn hva gjeldende rett gjør.

Samlet sett innebærer forslaget nokså store endringer med hensyn til når dommeravhør av barn skal gjennomføres. Det som er positivt med forslaget er at det fremkommer av bestemmelsen at barnets beste skal være veiledende for vurderingen. Videre er det også positivt for barns rettssikkerhet at dommeren blir fratatt sin skjønnsmyndighet til å bestemme om dommeravhør skal benyttes i det konkrete tilfellet. I tillegg vil

anvendelsesområde for regelverket bli presisert, hvilket kan medføre at flere barn vil få mulighet til dommeravhør. Dermed sikres barns rettssikkerhet i større grad.

Selv om det nye forslaget innebærer mange positive endringer for barn, er det fortsatt slik at ikke alle barn får muligheten til dommeravhør, da aldersgrensen på 16 år blir videreført. Reelt sett medfører derfor det nye forslaget ikke store endringer hva gjelder aldersgrensen. Barnets interesser vil dermed ikke bli ivaretatt i større grad etter det nye forslaget enn etter gjeldende rett på dette punkt. I tillegg er det uheldig at alderen under hovedforhandling får betydning for hvorvidt barnet faktisk er fritatt for en belastning en rettsak kan ha. Det nye forslaget vil imidlertid innebære en rekke endringer i favør av barnet, slik at barnets interesser blir ivaretatt på en bedre måte enn etter gjeldende rett. Som drøftelsen her likevel viser bør dommeravhør benyttes av alle barn.

5.4 Bør bruken av Statens Barnehus bli obligatorisk?

Gjennom det nye forslaget skal bruk av barnehus ved dommeravhør gjøres obligatorisk, der dette er til det beste for barnet.¹⁶¹ Dette innebærer en reell forskjell fra dagens regelverk hvor det er opp til den enkelte dommer å avgjøre valg av avhørssted. Dette vil i stor grad være med å utjevne de forskjeller som foreligger i praksis i dag. Det vil ikke lenger være opp til den enkelte dommer å foreta en vurdering av om barnet skal avhøres utenfor rettsmøte, siden barnet etter forslaget skal avhøres ved nærmeste barnehus når det er til barnets beste.

Som følge av at forslaget om obligatorisk bruk av barnehus vil ikke lenger enkelte dommere kunne vegre seg for eller motsette seg bruken av barnehus. I den grad dommere har vegret seg for bruken av barnehus på grunn av lang reisevei, vil obligatorisk bruk av barnehus sies å være en god endring i lys av barnets interesser. Dermed vil ikke faktorer som økonomi og effektivitet ved domstolen kunne bli brukt som begrunnelser for hvorfor dommere har valgt å ikke benytte seg av barnehus som avhørssted.¹⁶² Det er uheldig dersom man vektlegger tids- og kostnadsbesparende hensyn mer vekt enn hensynet til barnet og barnets rettssikkerhet. Om

¹⁶¹ Innst.269 S (2013-2014) s. 5.

¹⁶² Se punkt 1.2 om aktualitet.

dommeravhørsordningen reelt sett skal verne om barnets interesser, er det klart at barnet i høyeste grad vil få den beste opplevelsen ved et barnehus i motsetning til for eksempel et politikammer. Statens Barnehus er etablert nettopp av hensyn til barnet, og for å ivareta barnets interesser under dommeravhøret.¹⁶³ Ved at det blir lovfestet obligatorisk bruk av barnehus, blir dommeren fratatt valgmuligheten, noe som i neste omgang vil medføre at barn som skal avhøres vil få samme tilgang til barnehus over hele landet. Dersom bruken av Statens Barnehus blir obligatorisk, foreligger det lite tvil om at det nye forslaget i stor grad bedre vil ivareta barnets interesser under dommeravhøret. Ståle Luther, daglig leder ved Statens Barnehus i Tromsø, ser også positivt på et slikt forslag.¹⁶⁴ Hans erfaring er at barnet sjeldent har noen innvendinger mot å dra til for eksempel Tromsø for å bli avhørt. For barnet er dette en mulighet til å komme seg litt bort, samtidig tar ikke avhøret lang tid. For barn flest medfører ikke lang reisevei en uheldig belastning.

Imidlertid kan det tenkes at det i visse tilfeller vil være uheldig med obligatorisk sted, slik at det heller bør være mulighet for fleksibilitet. Etter det nye forslaget vil man også måtte ta høyde for hva som er til barnets beste også ved denne vurderingen. Dersom barnet har et sterkt ønske om å bli avhørt i sin hjemby, bør man tilrettelegge for barnets mening og ønske. Dette medfører et fleksibelt regelverk, som er tilpasset det enkelte barn. Det nye forslaget vil derfor ikke medføre at Statens Barnehus skal benyttes under alle omstendigheter.

En umiddelbar risiko ved å gjennomføre forslag om obligatorisk bruk av barnehus, er at med det antall barnehus vi har i dag, kan det tenkes at tiden før avhør kan foretas vil øke. Per i dag viser nasjonale tall fra Statens Barnehus at gjennomsnittlig ventetid for avhør av seksuelle overgrep ligger på mellom 25 til 140 dager.¹⁶⁵ Denne ventetiden henspiller seg på politiets etterforskning og kapasitet, og ikke ved forhold hos Statens Barnehus. Likevel er det per i dag bare 10 barnehus på landsbasis, slik at det nye forslaget vil medføre at disse nå vil få en langt større andel dommeravhør enn hva de har i dag. Det foreligger derimot også et forslag om å styrke kapasiteten ved Statens

¹⁶³ Se punkt 2.2.2 om Statens Barnehus.

¹⁶⁴ Tarjei Abelsen, "Regjeringen vil lovfeste bruk av barnehus", NRK nyheter, publisert 06.11.14, hentet fra: <http://www.nrk.no/nordnytt/regjeringen-vil-lovfeste-bruk-av-barnehus-1.12028255> (Sist lest 13.12.14)

¹⁶⁵ Årsmelding 2013, Statens Barnehus Tromsø, s. 4.

Barnehus, noe som tilsier at det ikke skal være nødvendig å bruke lengre tid på å gjennomføre avhørene ved obligatorisk bruk av barnehus, i forhold til gjeldende rett.¹⁶⁶ Som vist til i punkt 4.2.3 skal man etter gjeldende rett skille tidsfristen ut fra sakens karakter, slik at de mest akutte sakene skal prioriteres.

Et annet spørsmål som kan drøftes i forhold til tidsaspektet, er selve tidsfristen for avhøret, fra inngitt anmeldelse til avhøret blir gjennomført. Sæverud-utvalget har i sin rapport foreslått å senke fristen til 1 uke i de mest kritiske saker, mens det for de mindre akutte saker foreslås en frist på inntil 4 uker.¹⁶⁷ Dette vil kunne bidra til at politiet virkelig prioriterer de mest kritiske sakene. Slik forslaget står i dag vil det ikke innebære noen reell endring i fristen til å foreta avhøret, annet enn at kapasiteten ved Statens Barnehus skal styrkes. Dette forstås da dit hen at man fortsatt skal skille mellom de akutte og mindre akutte sakene for når avhøret skal skje, slik at gjeldende rettstilstand blir videreført på dette punkt. Som også vist til i punkt 4.2.3 forekommer det ingen sanksjoner dersom fristen oversittes. Samtidig viser drøftelsen til at det i enkelte saker er et behov for å gå over fristen. Regelverket kan kanskje derfor ikke være så firkantet når det gjelder å foreta avhøret innenfor en gitt frist. Dersom det ikke hadde vært en frist i det hele tatt, hadde nok muligens gjennomføringen av avhørene tatt enda lengre tid. Ved at man i dag har en gitt frist å forholde seg til, skal siktemålet være å avholde avhøret innenfor fristen på 2 uker.

Obligatorisk bruk av barnehus skal ikke gå på bekostning av tidsfristen øker. Siktemålet er fortsatt at alle avhørene skal foretas innen 2 uker, med den begrensning at vurderer dette opp mot hensynet til barnet og hva saken gjelder. Ved at det foreligger et forslag om obligatorisk bruk av Statens Barnehus vil dette i all høyeste grad styrke barns rettssikkerhet og barnets interesser blir bedre ivaretatt. Dermed bør bruken av Statens Barnehus bli obligatorisk.

¹⁶⁶ Innst.269 S (2013-2014) s. 5.

¹⁶⁷ Rapporten fra Sæverud-utvalget s. 55.

5.5 Bør politiet stå for gjennomføringen av dommeravhøret?

Etter det nye forslaget skal dommeravhør av barn ledes av politiet.¹⁶⁸ Dette vil medføre at praksisen blir lik over landet, da det nye forslaget innebærer at det ikke lengre er dommeren som avgjør hvem som anses for å være "*særlig skikket person*" slik det er etter gjeldende rett jf. strpl. § 239. Dermed vil ikke geografiske forskjeller medføre at noen barn blir avhørt av en godt erfaren polititjenestemann, mens barnet andre steder kan bli avhørt av for eksempel en psykolog som en dommer anser for å være en særlig skikket person. Barn vil ikke lengre risikere å bli forskjellsbehandlet, da det nå er en av politiets avhørere som skal foreta avhøret. Dette er en løsning som bedre vil ivareta barns rettssikkerhet og hensynet til likehandling av barna.

Som vist ovenfor i punkt 4.4.2 er det en stor personkrets som kan anses for å være en "*særlig skikket person*", men som hovedregel skal denne personen være en tjenestemann innen politiet med god erfaring i arbeid med barn. Ved at avhørene blir ledet av politiet, vil man også innsnevre personkretsen for hvem som kan være "*særlig skikket person*". Slik det følger av dagens bestemmelse, stilles det ikke formelle krav til den person som blir tilkalt som "*særlig skikket person*". Det er opp til den enkelte dommer å avgjøre om vedkommende har de nødvendige kvalifikasjoner. Dersom politiet får muligheten til å lede avhørene, vil det stilles formelle krav til avhørspersonene, noe som i neste rekke vil bety at alle barn blir avhørt av personer med lik kompetanse. Arbeidsgruppen konkluderte også i sin rapport med at det som klar hovedregel skal stilles et formelt krav om kompetanse for de personer som foretar dommeravhør.¹⁶⁹ På denne bakgrunn synes den foreslåtte endringen å bedre ivareta barnets rettssikkerhet. At dommeravhør derfor ledes av politiet er en løsning som i større grad ivaretar barnets interesser.

¹⁶⁸ Innst. 269 S (2013-2014) s. 5.

¹⁶⁹ Rapporten fra Sæverud-utvalget s. 68.

6. Avsluttende bemerkninger

Dersom man skal hevde at regelverket ved dommeravhør av barn fullt ut ivaretar barnets interesser, har vi fortsatt en vei å gå. Om de foreslåtte endringene faktisk blir vedtatt som lovtekst, vil disse i en økt grad ivareta barnets interesser. Dette viser seg særlig ved at hensynet til barnets beste blir inntatt i bestemmelsen, noe som i neste rekke gjør hensynet til barnet mer fremtredende. Slik rettstilstanden er nå, og slik den kommer til å være også etter at de foreslåtte endringene trår i kraft, etterlever kanskje ikke Norge sine forpliktelser etter BK fullt ut ved ikke å la alle barn under 18 år være omfattet av regelverket. Dette vil videre medføre at man styrker rettssikkerheten og barnets interesser for noen barn, og ikke *alle* barn.

Det kan også stilles spørsmål ved hvorfor man ikke oppstiller det som en generell regel at barn uavhengig sakstype kan få anledning til dommeravhør. Det er heller ikke foreslått konkrete endringer på dette felt, men anvendelsesområdet for når dommeravhør skal benyttes er utvidet til å gjelde saker om vold eller overgrep, noe som antas å gi reglene en større rekkevidde.¹⁷⁰ Da siktemålet med regelverket er å skåne barnet for belastningen en opptreden i retten kan ha, tilsier dette at barn bør ha mulighet til dommeravhør i alle saker, og ikke kun de som i hovedsak retter seg mot sedelighet og vold. Uansett sak vil det kunne oppleves som en belastning for et barn å opptre i retten, slik at man kanskje derfor burde innføre som en generell regel at barn kan få muligheten til dommeravhør.

Som den historiske utviklingen viste til, har det skjedd en omfattende endring av regelverket siden det ble innført ved lovreformen i 1926. Dette tyder på et økt engasjement for å beskytte barna. Samtidig tyder endringene på at det ikke er ukomplisert å oppstille regler ved dommeravhør av barn. Det antas derfor at regelverket fortsatt blir å endres flere ganger, før man kan hevde at det ivaretar barnets interesser fullt ut.

¹⁷⁰ Innst. 269 S (2013-2014) s. 5.

Litteraturliste

Lover:

- Grunnloven 17 mai 1814.
- Straffeprosessloven 22 mai 1981 nr. 25.
- Straffeloven 22 mai 1902 nr. 10.
- Tvisteloven 17 juni 2005 nr. 90.
- Menneskerettsloven 21 mai 1999 nr. 30.
- Lov 22 mai 1992 nr. 49: Lov om endringer i straffeloven og skadeerstatningsloven m.m. (seksuelle overgrep mot barn).
- Lov 1 juli 1994 nr. 50: Lov om endringer i straffeprosessloven m.v. (styrking av kriminalitetsofres stilling).
- Lov 7 mars 2008: Lov om endringer i straffeprosessloven mv. (styrket stilling for fornærmede og etterlatte).
- Lov 22 mai 1998: Lov om endringer i Almindelig borgerlig Straffelov 22 mai 1902 nr. 10 m.m.
- Barneloven 8 april 1981 nr. 7.
- Barnevernloven 17 juli 1992 nr. 100.
- Lov 11 august 2000 nr. 76.
- Vergemålsloven 26 mars 2010 nr. 9.

Forskrifter:

- Forskrift om dommeravhør og observasjon av 2 oktober 1998 nr. 925.

Konvensjoner:

- Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK) av 4 november 1950.
- FN konvensjon om barns rettigheter (Barnekonvensjonen) av 20 november 1989.

FNs barnekomité:

- General Comment No. 5 (2003), General measures of implementation for the Convention on the Rights of the Child (UN doc. CRC/GC/2003/5).

Forarbeider og offentlige dokumenter:

- NUT 1969: 3 Innstilling om rettergangsmåten i straffesaker fra Straffelovskomiteen.
- NOU 1985: 18 Lov om sosiale tjenester mv.
- NOU 1992: 16 Sterkere vern og økt støtte for kriminalitetsofre.
- NOU 2000: 12 Barnevernet i Norge, Tilstandsvurderinger, nye perspektiver og forslag til reformer.
- NOU 2006: 10 Fornærmede i straffeprosessen – nytt perspektiv og nye rettigheter.
- Ot.prp. nr. 6 (1926).
- Ot.prp. nr. 35 (1978-1979) Om lov om rettergangsmåten i straffesaker (straffesaksloven).
- Ot.prp. nr. 53 (1983-1984) Om lov om ikraftsetting og endring av den nye straffeprosessloven m.m.
- Ot.prp. nr. 33 (1993-1994) Om lov om endringer i straffeprosessloven mv (styrking av kriminalitetsofres stilling).
- Ot.prp. nr. 19 (1996-1997) Om lov om endringer i straffeprosessloven (observasjon av små barn m.m).
- Ot.prp. nr. 29 (2002-2003) Om lov om endringer i barneloven mv. (Nye saksbehandlingsregler i barnefordelingssaker for domstolene).
- Ot.prp. nr. 11 (2007-2008) Om endringer i straffeprosessloven mv. (Styrket stilling for fornærmede og etterlatte).
- Innst. O. nr. 39 (1993-1994) Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i straffeprosessloven m.v. (Styrking av kriminalitetsofres stilling).
- Innst. O nr. 51 (1996-1997) Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i straffeprosessloven (observasjon av små barn m.m).
- Innst. O. nr. 38 (1997-1998) Innstilling fra justiskomiteen om forslag fra stortingsrepresentant Olav Akselsen om lov om endringer i Almindelig borgerlig Straffelov av 22. mai 1902 nr. 10 m.m. (Bedre rettsvern for barn).
- Innst. 269 S (2013-2014) Innstilling fra justiskomiteen om representantforslag fra stortingsrepresentantene Lene Vågslid, Christian Tynning Bjørnø, Tove Karoline Knutsen, Stine Renate Håheim, Lise Christoffersen, Sonja Mandt, Knut

Storberget, Torstein Tvedt Solberg og Kari Henriksen om å gjøre bruken av barnehus obligatorisk og styrking av barnehusene.

- Prop. 85 L (2012-2013) Endringer i barnelova (barneperspektivet i foreldretvister).
- Dokument nr. 8:86 (2003-2004) Privat forslag fra stortingsrepresentantene May Hansen og Inga Marte Thorkildsen.
- Representantforslag 31 S, dokument 8:31(2013-2014).
- Forskrift om dommeravhør og observasjon mv. Rundskriv fra Justis- og politidepartementet. G-70/98.
- Dommeravhør og observasjon av barn. Evaluering fra arbeidsgruppe, Justis- og politidepartementet 2004.
- Mandat for arbeidsgruppe som skal gjennomgå regelverket om dommeravhør og observasjon av barn og psykisk utviklingshemmede, Justisdepartementet 2010.
- Høyringsbrev – Rapport om etablering av eit pilotprosjekt med ny avhøyrmodell for barn som har vore utsette for overgrep m.m ("Barnas hus") 4/8-06.
- En god barndom varer livet ut. Tiltaksplan for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn og ungdom (2014-2017). Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. Oslo 2014.

Rettspraksis:

- HR-1994-878-S
- Rt. 2011 s. 93.

Rapporter:

- Avhør av særlig sårbare personer i straffesaker. Rapport fra arbeidsgruppen for gjennomgang av regelverket om dommeravhør og observasjon av barn og psykisk utviklingshemmede, Justis- og beredskapsdepartementet 2012. Oslo 2012.
- Barnas Hus – et helhetlig og barnevennlig tilbud til barn som har vært utsatt for seksuelt misbruk. Skybak, Thale. ISBN 82-7481-112-7, rapportnummer 46-04. Oslo 2004.
- Barnehusevalueringen - delrapport 1 2012. Bakkteig, Elisiv, Mette Berg, Trond Myklebust og Kari Stefansen, PHS Forskning 2012:6. Oslo 2012.
- Årsmelding Statens Barnehus Tromsø 2013.

- Årsmelding Statens Barnehus Stavanger 2013.
- Årsmelding Statens Barnehus Oslo 2013.
- Årsmelding Statens Barnehus Bergen 2013.

Bøker:

- Aall, Jørgen, *Rettsstat og menneskerettigheter*, 3. utgave (Bergen 2011).
- Andenæs, Johs., *Alminnelig strafferett*, 5. utgave, ved Magnus Matningsdal og Georg Fredrik Rieber-Mohn (Oslo 2004).
- Andenæs, Johs., *Norsk straffeprosess*, 4. utgave, samlet utgave ved Tor-Geir Myhrer (Oslo 2009).
- Andenæs, Johs., *Spesiell strafferett og formuesforbrytelsene*, samlet utgave ved Kjell V. Andorsen (Oslo 2008).
- Bendiksen, Lena R.L. og Trude Haugli, *Sentrale emner i barneretten* (Oslo 2014).
- Bernt, Jan Fridthjof og David R. Doublet, *Vitenskapsfilosofi for jurister – en innføring* (Bergen 1998).
- Bernt, Jan Fridthjof og Synne Sæther Mæhle, *Rett, samfunn og demokrati* (Oslo 2007).
- Eckhoff, Torstein, *Rettskildelære*, 5. utgave ved Jan E. Helgesen (Oslo 2001).
- Haugli, Trude, *Hensynet til barnets beste*, Njål Høstmælingen, Elin Saga Kjørholt, Kirsten Sandberg (red.), Barnekonvensjonen, Barns rettigheter i Norge, 2. utgave (Oslo 2012).
- Kjønstad, Asbjørn og Aslak Syse, *Velferdsrett I*, 4. utgave, (Oslo 2010).
- Myklebust, Trond, *Dommeravhør av barn i Norge – intensjon og fakta*. Politirellen gjennom 100 år, Marit Egge og Jon Strype, PHS Forskning 2005:2. Politihøgskolen (Oslo 2005).
- Rønneberg, Anne Lise og Anne Poulssen, *Barn som vitner, særlig om dommeravhør og observasjon* (Oslo 2000).
- Sandberg, Kirsten, *Barns rett til å bli hørt*, Njål Høstmælingen, Elin Saga Kjørholt, Kirsten Sandberg (red.), Barnekonvensjonen, Barns rettigheter i Norge, 2. utgave, (Oslo 2012).
- Smith, Lucy, *FNs barnekonvensjon om barnets rettigheter*, Njål Høstmælingen, Elin Saga Kjørhold, Kirsten Sandberg (red.), Barnekonvensjonen, Barns rettigheter i Norge, 2. utgave, (Oslo 2012).

- Sunde, Cathrine Opstad, *Hva er rettssikkerhet?*, Barnevern, fylkesnemder og rettssikkerhet til Asbjørn Kjønstad (red.), (Oslo 2002).
- Søvig, Karl Harald, Sigrid Eskeland Schütz og Ørnulf Rasmussen (red.), *Undring og erkjennelse. Festskrift til Jan Fridthjof Bernt på 70-årsdagen* (Bergen 2013).

Artikler:

- Bernt, Jan Fridthjof, "Rettsdogmatikkens metode og rettspolitikken muligheter", *Kritisk juss*, 2005, s. 10-36.
- Graver, Hans Petter, "I prinsippet prinsipiell – om rettsprinsipper", *Tidsskrift for rettsvitenskap*, 2006, s. 189-221.
- Haugli, Trude, Barns rettssikkert, *Retts hjelp fra kyst til vidde – festskrift til Jusshjelpa i Nord-Norge 20 år*, 2009, s. 174.

Øvrige kilder:

www.statensbarnehus.no

Mandat fra Justisdepartementet, hentet fra:

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dep/styre-rad-og-utval/innstillinger/innstillinger-levert-i-2012/arbeidsgruppe-regelverkdommeravhoer.html?id=705939> (Sist lest 13.12.14)

Aina Beate Indreiten, "Overgrepsofre må vente på dommeravhør", NRK nyheter, publisert 29.04.14, hentet fra: <http://www.nrk.no/vestfold/barn-ma-vente-pa-dommeravhor-1.11688289> (Sist lest 13.12.14)

Svein Jakob Mathisen og Benedicte Alexandra Rotttem, "Mange må vente i måneder med å forklare seg", NRK nyheter, publisert 16.07.14, hentet fra: <http://www.nrk.no/rogaland/barn-ma-vente-lenge-pa-dommeravhor-1.11832874> (13.12.14)

Svein Vestrum Olsson, "-Treghet hos politiet gjør at overgrepsbevis går tapt", NRK nyheter, publisert 07.01.13, hentet fra: <http://www.nrk.no/norge/bryter-frist-for-avhor-av-barn-1.10863481> (13.12.14)

Stian Sørum, Robin Mortensen og Anita Føleide, "Bruker ikke Statens barnehus til avhør", NRK nyheter, publisert 27.10.14, hentet fra: <http://www.nrk.no/nordnytt/bruker-ikke-statens-barnehus-til-avhor-1.12008558> (Sist lest 13.12.14)

Kim Gaare, "- Vi bruker Statens barnehus til avhør", Finnmark dagblad, publisert 28.10.14, hentet fra: <http://www.finnmarkdagblad.no/nyheter/article7664118.ece> (Sist lest 13.12.14)

Hanna Huglen Revheim, "Barn må vente 222 dager på dommeravhør", nettavisen vol.no, publisert 28.10.14, hentet fra: <http://www.vol.no/nyheter/article10284684.ece> (Sist lest 13.12.14)

Tarjei Abelsen, "Regjeringen vil lovfeste bruk av barnehus", NRK nyheter, publisert 06.11.14, hentet fra: <http://www.nrk.no/nordnytt/regjeringen-vil-lovfeste-bruk-av-barnehus-1.12028255> (Sist lest 13.12.14)

https://snl.no/Prop._L (Sist lest 13.12.14)

<http://no.wikipedia.org/wiki/Bluferdighet> (Sist lest 13.12.14)

Samtale med Ståle Luther på Statens Barnehus Tromsø 03.10.14

Antall ord: 17 609